

Lausuntoyhteenveto

Työryhmän ehdotus kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartaksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2.12.2022

1 Yleiset huomiot tiekarttaehdotuksesta

Työryhmän ehdotus kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartaksi oli lausuntokierroksella 22.6.–19.9.2022. Ehdotuksesta annettiin yhteensä 75 lausuntoa. Neljä lausunnonantajaa ilmoitti, ettei niillä ole ehdotuksesta lausuttavaa.

Lausuntoyhteenveto on jäsennelty lausuntopyyntöön väliotsikointia noudattaen. Lausuntoyhteenvedossa lausuntopalautetta on referoinnin yhteydessä voitu lyhentää tai stilisoida. Lausunnossa esiin nostettuja asioita on voitu yhteenvedossa käsitellä eri otsikon alla kuin alkuperäisessä lausunnossa, jos niiden on katsottu liittyvän toisen väliotsikon alla esitettyihin kysymyksiin. Lausuntopyyntöön aineistoinen sekä kaikkiin annettuihin lausuntoihin voi tutustua [Hankeikkunassa](#).

Valtaosa lausunnon jättäneistä piti tiekarttaehdotuksen tavoitteita ja toimenpiteitä tarpeellisina, kannatettavina ja oikeansuuntaisina. Tiekartan ansioksi luettiin lisäksi kulttuurimatkailun kehittämistavoitteiden kokoaminen yhdeksi kokonaisuudeksi. Toimenpiteiden perustamista laajalle kulttuurikäsitteelle pidettiin pääosin hyvänä ja ehdotusta kulttuurimatkailun uudeksi määritelmäksi toimivana. Jotkut lausunnonantajista kuitenkin esittivät huolta siitä, laajentavatko kulttuurikäsitteily ja kulttuurimatkailun määritelmä kehittämistyötä liiaksi siten, että työn fokusointi vaikeutuu.

Toimintaympäristön muutoksista lausunnoissa toivottiin kiinnitettävän enemmän huomiota Venäjän aloittamaan hyökkäyssotaan Ukrainassa. Lausunnoissa tuotiin esiin sodan vaikutuksia erityisesti Itä-Suomen matkailuun (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto, Etelä-Savon maakuntaliitto, Lappeenrannan kaupunki, Karelia-ammattikorkeakoulu).

Tiekartan laaja-alaisuutta pidettiin useissa lausunnoissa hyvänä. Lausuntopalautteessa nousi esiin myös näkemyksiä, joissa ehdotuksen katsottiin jääneen abstraktille tasolle ja kaipaavan tarkennuksia toimenpiteiden toteuttamisen, toteuttajatahojen ja vastuiden osalta. Kulttuurimatkailun kehittämisen liittämistä osaksi matkailun yleisiä kehittämistoimia pidettiin useissa lausunnoissa tärkeänä.

Kestävän kehityksen huomioon ottaminen sai lausunnoissa kiitosta, mutta tiekartan ei kaikilta osin katsottu onnistuneen lunastamaan kulttuurimatkailuun liittyvää potentiaalia kestävyysmurroksen tuottamiseksi. Kritiikkiä kohdistui mm. taloudellisen kestävyuden korostamiseen muiden kestävyysulottuvuuksien kustannuksella sekä ympäristön kantokykyyn liittyvien näkökulmien käsittelyyn. Lausunnoissa nostettiin

esiin eri tapoja, joilla kestävyysnäkökulmia voitaisiin vahvistaa. Eräissä lausunnoissa esimerkiksi esitettiin, että myös muut kestävyysulottuvuudet kuin kulttuurinen kestävyys määriteltäisiin tiekartassa.

Osittain kestävyteen liittyen osassa lausunnoissa tuotiin esiin liikenteeseen ja kulttuurimatkojen saavutettavuuteen liittyviä seikkoja. Liikennenäkökulman rajausta tiekartan toimenpiteiden ulkopuolelle pidettiin osassa lausuntoja puutteena. Kritiikkiä kohdistui myös muun matkailuinfrastruktuurin kehittämiseen, kuten rakentamiseen, liittyvien näkökulmien rajaamiseen tiekartan ulkopuolelle.

Kestävyys- ja saavutettavuusnäkökulmien lisäksi lausuntopalautteessa nousi usealta taholta esiin osaamisen kehittäminen ja yhteistyö oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa. Myös ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan merkitys kulttuurimatkailulle mainittiin useissa lausunnoissa.

Useat lausunnonantajat toivat esiin, että kulttuurimatkailun kehittämistyöhön tulisi osoittaa lisäresursseja. Lisäresurssitarvetta liitettiin myös kulttuurialan perustoimintojen turvaamiseen ja vahvistamiseen. Lausunnoissa kiinnitettiin huomiota myös eri kokoisten toimijoiden vaihteleviin resursseihin sekä kehittämistoiminnan edellytysten alueelliseen vaihteluun. Julkisen rahoituksen käytöstä toivottiin muutamissa lausunnoissa vahvempia linjauksia.

Kulttuurimatkailun sisältöjen näkökulmasta lausunnoissa korostuivat erityisesti ruokakulttuuri ja ruokamatkailu, joiden lisäämistä kulttuurimatkailun määritelmään tai tiekartan yleiseen tarkasteluun kannatettiin useissa lausunnoissa. Kansainvälisten kulttuurialan toimien osalta esiin nousi Unescon Global Geopark-verkosto, jonka lisäämistä tiekarttaan useat lausunnonantajat kannattivat.

Osa lausunnonantajista katsoi luonto- ja kulttuurimatkailun yhteistyön tulleen huomioituksi hyvin, kun taas muutamissa lausunnoissa toivottiin luontokohteiden näkyvän tiekartassa vahvemmin. Muina kulttuurimatkailuun kiinteästi liittyvinä aloina nousivat esiin tapahtuma-ala ja muotoilu sekä yleisesti nykykulttuuri. Alueellisten vahvuuksien tunnistamista pidettiin useissa lausunnoissa tärkeänä.

Alle on koottu poimintoja yleisistä huomioista tiekarttaehdotuksen sisältöön.

Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että tiekartan pääasiallinen tavoite luoda yhteinen suunta tulevaisuuden kestäväälle ja kilpailukykyiselle kulttuurimatkailulle tukee hyvin myös Suomen matkailustrategian päätavoitteita edistää matkailun kestävää kasvua ja uudistumista Suomessa. Kulttuurimatkailun tiekartan toimenpiteillä halutaan lisäksi kannustaa eri alojen toimijoita yhteistyöhön, mikä on

myös Suomen matkailustrategian läpileikkaava teema. Erityisesti liiketoimintaosaamisen hyödyntäminen kulttuurimatkailun yhteiskehittämisessä sekä kestävästi toteutettu kulttuuristen voimavarojen tuotteistaminen matkailijoiden saataville on työ- ja elinkeinoministeriön mielestä kulttuurimatkailun edistämisen kannalta merkittävää antia tiekartassa. Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että tiekartan päivitetty määritelmä ”kulttuurimatkailu on kestävä kehityksen mukaista liiketoimintaa ja palveluita” kuvaa osuvasti matkailua elinkeinona ja työllistäjänä. Tiekartassa esitetyt toimenpiteet on työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan hyvin rajattu nimenomaan kulttuurimatkailun toimenpiteisiin.

Ympäristöministeriön mielestä tiekartta on selkeästi muotoiltu, napakka ja tarpeeksi yksityiskohtaisesti kohdennettu. Myös toimenpiteet ovat ympäristöministeriön mukaan selkeitä. Tiekartan visiossa olisi ympäristöministeriön näkemyksen mukaan hyvä näkyä ilmastotavoitteiden lisäksi myös luonnon monimuotoisuus.

Ympäristöministeriö pitää hyvänä sitä, että kulttuurimatkailun päivitetystä määritelmässä ei rajoituta vain liiketoimintaan. Esimerkiksi Euroopan kulttuuriympäristöpäivien tunnettuuden lisääntyessä päivien tapahtumilla voisi olla runsaasti kulttuurimatkailullista merkitystä, vaikka päivien pääperiaatteisiin kuuluu tapahtumien tarjoaminen pääsymaksutta tai edullisella hinnalla. Lisäksi ympäristöministeriön mielestä on hyvä, että kulttuurimatkailun kohderyhmänä huomioidaan myös muut palvelut sekä alueen ja lähialueen asukkaat. Ympäristöministeriö katsoo, että tämä voi tukea aidosti kestävä kehitystä, toisin kuin ulkomaisen matkailun lisäämisen tavoite.

Museovirasto pitää tärkeänä tavoitteita kulttuurimatkailun kansallisesta kehittämisestä. Museovirasto katsoo, että on tärkeää, että tiekartta on tehty, ja on myös jatkossa tärkeää edelleenkin panostaa tähän työhön yleisesti ja erityisesti toimenpiteiden resursointiin ja toteuttamiseen.

Museovirasto tuo lausunnossaan esiin, että kokonaisuudessa painottuu vahvasti ja ymmärrettävästikin kestävä talous, mikä näkyy mm. visiossa vuodelle 2030. Museovirasto kiinnittää huomiota siihen, että muut kuin elinkeinovaikutukset (esim. hyvinvointi- tai identiteettinäkökulmat, kulttuurinen osallistuminen) mainitaan vain pari kertaa, vaikka tarve on kyllä tiekartassa mainittu. Tämän ulottuvuuden tutkiminen ja siihen panostaminen voisi Museoviraston mielestä positiivisella tavalla rikastuttaa jatkotyötä.

Tavoitteet on Museoviraston mukaan hyvin laadittu ja Museoviraston näkemyksen mukaan tavoittavat hyvin olennaiset haasteet. Kun tiekarttatyötä jatketaan, on Museoviraston mielestä tärkeää pyrkiä kuvaamaan mahdollisimman selkeästi eri

toimijoiden vastuut ja ne konkreettiset toimenpiteet, joilla tiekartan tavoitteita edistetään.

Suomen Kuntaliitto kannattaa tiekartan tavoitteita ja toimenpiteitä ja pitää hyvänä arvioinnin toteuttamista.

Kulttuuri- ja taidealojen keskusjärjestö KULTA ry kiittää tavoitteiden selkeää kasvusuuntaa ja linkittymistä muihin merkittäviin hallituksen tavoitteisiin ja linjauksiin. KULTA ry kiinnittää huomiota kulttuurialan tulevaisuus- ja jälleenrakennustyöryhmän ehdotukseen nostaa kulttuuribudjetti prosenttiin valtion budjetista ja toteaa, että lisärahoituksella tiekartan tavoitteet ovat saavutettavissa.

Suomen museoliitto katsoo, että tiekarttaehdotuksessa määritelty visio on kannatettava. Suomen museoliiton mielestä on myös hienoa, että kulttuurimatkailu asemoidaan tiiviimmäksi osaksi valtakunnallista matkailun kehittämistä ja tiekartta noudattaa Suomen matkailustrategiaa vuosille 2019–2028.

Suomen museoliitto haluaa kuitenkin nostaa esiin, että riittävän resursoinnin tarve ei ole kertaluonteista vaan kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartan toimenpiteiden onnistuessa kasvavat kävijämäärät lisäävät museoiden ylläpitotyötä- ja kustannuksia. Sama koskee myös monia luontokohteita.

Suomen museoliitto pitää tärkeänä, että ehdotus kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartaksi huomioisi riittävästi myös sen, että matkailun mahdollisesta kasvusta saatua taloudellista hyötyä kotiutuu myös kulttuurituotteiden ns. alkutuottajille, esimerkiksi eri alojen taiteilijoille.

Suomen Kotiseutuliitto toteaa, että kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartalla ja samaan aikaan lausunnoilla olleella kulttuuriperintöstrategialla on paljon yhtymäkohtia etenkin kulttuuriperinnön tunnettuuden ja arvostuksen lisäämisen, kestävien ja vastuullisten toimintatapojen ja taloudellisen kehittämisen alueilla. Niiden vastavuoroinen huomioiminen toimeenpanosuunnitelman laatimisessa ja toimeenpanovaiheessa on Kotiseutuliiton näkemyksen mukaan ensiarvoisen tärkeää.

Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry viittaa lausunnossaan aikaisempaan kulttuurimatkaillun määritelmään. Yhdistys toteaa, että aiemmassa määritelmässä mainitaan sanoitettuna myös oppiminen, joka on jäänyt pois päivitetyistä määritelmistä. Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys näkee, että kulttuurikohteiden tehtävänä on myös tiedon tarjoaminen ja niissä oppiminen ja sen vuoksi näkisimme myös oppia-sanana merkityksellisenä kulttuurimatkailun määritelmässä.

Suomen Kestävyyspaneeli toteaa lausunnossaan, että tiekartassa on ansiokkaasti otettu kestävä kehitys ekologiselta, taloudelliselta, sosiaaliselta ja taloudelliselta ulottuvuudeltaan toiminnan tavoitteeksi. Kestävyyspaneelin näkemyksen mukaan on hyvä, että tiekartassa on todettu, että kaikkien neljän ulottuvuuden tulee olla huomioituina, jotta kulttuurimatkailun kestävyttä voidaan arvioida. Kestävyyspaneeli painottaa kuitenkin, että kestävä kehityksen kannalta ekologinen kestävyys tulisi huomioida läpäisevästi kaikissa toimissa ensisijaisena, koska se planetaaristen rajojen huomioimisena asettaa rajat kaikelle ihmistoiminnalle. Kestävyyspaneeli katsoo, että kun näin tehtäisiin, tiekartta perustuisi vahvan kestävyden ajatukselle. Kun näin ei ole, tiekartta edustaa Kestävyyspaneelin mukaan kestävyysajattelussaan heikkoa kestävyttä, joka ei ole riittävä kestävyysmurroksen tavoittelemiseksi.

Johdanto-osassa on Suomen Kestävyyspaneelin mukaan hyvin todettu, että kulttuuri voi olla kestävä kehityksen ajurina ja mahdollistajana matkailun kautta ja itse matkailun muutosvoimana kestävämmäksi. Tiekartassa ei kuitenkaan Kestävyyspaneelin mielestä osoiteta kattavasti keinoja näiden tavoitteiden toteuttamiseksi.

Suomen Kestävyyspaneeli tuo lausunnossaan esiin, että taloudellinen kestävyys painottuu tiekartassa kulttuurimatkailutoiminnan kasvun tavoitteluun. Kestävyyspaneeli kiinnittää huomiota siihen, että kaikki matkailu ja siihen liittyvät palvelut ovat osa kulutusyhteiskuntaa, jossa ylikuluttaminen tuottaa ympäristöongelmia. Kestävyyspaneelin näkemys on, että ympäristövaikutukset tulisi lisätä kulttuurimatkailun mittareihin eri hallinnonalojen välisenä yhteistyönä.

Suomen luonnonsuojeluliiton mielestä tavoitteet ja toimenpiteet ovat yleisesti ottaen oikeansuuntaisia ja kannatettavia. Erityisen hyvää on kulttuurimatkailun kestävyden parantaminen. Myös kulttuurin ja luonnon yhteys ja vuorovaikutus on Suomen luonnonsuojeluliiton näkemyksen mukaan oivallettu monessa kohdassa.

Lapin yliopisto toteaa, että tiekartta on asiakirja, jolla on varmasti käyttöä ja relevanssia teemaa koskevien kehittämishankkeiden suunnittelijoille, toteuttajille ja arvioijille. Sen ansioksi on Lapin yliopiston mielestä luettava pyrkimys matkailualojen ja kulttuurialojen toimijoiden saattamiseksi yhteen valtionhallinnon avustamana sekä kulttuurimatkailuksi kutsutun matkailuliiketoiminnan segmentin arvon ja arvostuksen nostaminen.

Puutteina Lapin yliopisto nostaa lausunnossaan esiin, ettei kestävä kehityksen edellyttämää kulttuurista kestävyysmurrosta ole nostettu ehdotuksessa keskeiseen rooliin. Lapin yliopisto katsoo, että kestävyys ja vastuullisuus on määritelty keveästi, eikä myöskään taloudellista kasvua ole tarkasteltu uusimman tutkimuksen ja keskustelun pohjalta.

Lapin yliopisto toteaa lausunnossaan työryhmän ehdotuksen olevan ajan hengen vastaisesti yllättävästi kauttaaltaan ihmiskeskeinen. Lausunnossaan Lapin yliopisto nostaa esiin kumppanilajit, ekosysteemit, luonnon monimuotoisuuden vähenemisen sekä monimuotoisuuden vähenemisen ja ilmastonmuutoksen vaikutukset elinolosuhteisiin sekä heikkenevien elinolosuhteiden vaikutukset kulttuurimatkailuun. Lapin yliopisto kiinnittää huomiota myös siihen, ettei sotien ja pandemioiden osuutta matkailun tulevaisuuden kontekstissa ei ole otettu huomioon.

Lapin ammattikorkeakoulu tuo esiin, että korkeakoulut ovat usein maakunnissa keskeisiä toimijoita kulttuurin ja matkailun kentällä toimien erityisesti tiedon tuottamisen ja jalkauttamisen sekä esimerkiksi tuotekehityksen tukena. Tätä tehdään hanketoiminnan kautta, mutta myös opetuksessa osaamisperustaisten ja elinkeinolähtöisten opetussuunnitelmien puitteissa.

Suomen humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) katsoo, että tiekarttaehdotukseen on koottu laaja-alaisesti ja suhteellisen kattavaan nykytila-analysiin perustuen toimenpide-ehdotuksia kulttuurimatkailun kehittämiseksi. Humakin mielestä ehdotuksessa on hyvin hahmotettu kulttuurimatkailun keskeinen kehittämishaaste eli eri toimialojen ja toimijoiden saattaminen yhteistyöhön laadukkaiden, erottuvien ja kestävästi tuotettujen kulttuurimatkailutuotteiden aikaansaamiseksi.

Suomen humanistinen ammattikorkeakoulu nostaa lausunnossaan esiin, että kulttuuriset sisällöt ovat edelleen alihyödynnettyjä suomalaisen matkailun tuotetarjonnassa ja luontevan yhteyden rakentuminen matkailutoimijoiden ja kulttuuritoimijoiden välille on vielä valitettavan harvinaista. Humak katsoo, että tiekarttaehdotuksessa tartutaan tähän haasteeseen useissa eri kohdissa ja nostetaan hyvin esiin kehittämistarpeet tuotteistamisessa, tunnettuuden lisäämisessä, kansainvälistymisessä, saatavuuden ja ostettavuuden parantamisessa ja digitalisaatiossa. Humak painottaa, että näihin haasteisiin vastaamiseen tarvitaan ammattilaisia, joita voidaan kutsua yhteisnimellä kulttuurimatkailutuottaja.

Saamelaiskäräjät näkee hyvänä, että kulttuurimatkailulle laaditaan Suomessa oma kansallinen kehittämisen tiekartta. Nyt lausunnolla olevassa ehdotuksessa tiekartaksi painotetaan monin paikoin samoja arvoja, joita myös saamelaiskäräjät on omissa julkaisuissaan korostanut, kuten ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävään kehitykseen perustuvaa matkailua. Myös vastuullisuus nousee tiekartassa esille vahvana teemana, minkä saamelaiskäräjät näkee positiivisena asiana.

Saamelaiskäräjät kuitenkin muistuttaa, että saamelaiset ovat oma kansansa, joka elää nykyään neljän valtion alueella ja saamelaisilla on yhteinen kulttuuriperintö,

identiteetti ja perinteet yli valtioiden rajojen. Nyt lausunnolla olleessa ehdotuksessa kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartaksi saamelaiskulttuuri ja siihen liittyvä kulttuurimatkailu esitetään saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan läpi koko tiekartan yhtenä osana suomalaista kulttuuria ja kulttuurimatkailua.

Saamelaiskulttuurin ei kuitenkaan voida katsoa olevan osa suomalaista kulttuuria vaan se on selkeästi oma kulttuurinsa, jossa on myös omat erityiset ominaispiirteensä. Näin ollen saamelaiskäräjät katsoo, että vaikka Suomen kontekstissa onkin luontevaa käsitellä saamelaiskulttuurimatkailua nyt lausunnolla olevan kulttuurimatkailun kansallisen kehittämisen tiekartan yhteydessä, tulisi saamelaiskulttuuri nostaa tiekartassa esille selkeästi omana kokonaisuutenaan. Saamelaiskulttuurimatkailu tulisi saamelaiskäräjien mielestä myös huomioida paremmin tiekartan tavoitteiden ja toimenpiteiden yhteydessä.

Helsingin kaupunki pitää kulttuurimatkailun tiekarttaa on talouden ja työllisyyden edistämisen näkökulmasta keskeisenä asiakirjana. Helsingin kaupunki pitää tiekarttaa erityisen tärkeänä, koska matkailu- ja kulttuuritoimialat ovat kärsineet sekä koronapandemian aiheuttamasta tilanteesta että Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan vaikutuksista.

Helsingin kaupunki katsoo, että tiekartta painottaa enemmän kulttuuria kuin matkailua. Kulttuurin ja matkailun symbioosi eli itse kulttuurimatkailu jää Helsingin kaupungin mielestä tiekartassa liian vähälle huomiolle. Päivitettyä kulttuurimatkailun määritelmää Helsingin kaupunki pitää hyvin laajana, mikä tekee siitä vaikeasti hahmotettavan.

Helsingin kaupunki tuo esiin, että tiekartassa olisi aiheellista huomioida kaupunkikulttuuri nykyistä paremmin, rakentaa positiivista tavoiteasetantaa nykykulttuurin tarjoamien mahdollisuuksien varalle sekä ottaa viher- ja siniympäristöjen merkitys ilmastonmuutokseen vastaamisessa paremmin huomioon. Kaupunkien ja kuntien roolia kulttuurimatkailun edistäjänä ei ole Helsingin kaupungin näkemyksen mukaan huomioitu tiekartassa sen vaatimalla painoarvolla.

Järvenpään kaupunki tuo esiin, että viestinnän kehittäminen ja yhteistyö yhteisöjen kanssa on jäänyt melko vähälle huomiolle. Yhteisöjen ja koko kolmannen sektorin rooli kulttuurimatkailun kehittämisen tukemisessa ja talouden murroksessa tulisi Järvenpään kaupungin mielestä myös tunnistaa.

Turun museokeskus esittää lausunnossaan, että hieman lisää painoarvoa voitaisiin tuoda saavutettavuuteen ja sen eri osa-alueisiin. Turun museokeskus toteaa, että kulttuurimatkailu voi populaareissa mielikuvissa näyttäytyä osin elitistisenä tai ”kalliina”, vaikka se todellisuudessa ei sitä olisi. Tätä sävyä voisi Turun museokeskuksen mielestä aktiivisemmin purkaa korostamalla kulttuurin saavutettavuutta.

Helinä Rautavaaran museo toteaa lausunnossaan, että kulttuurimatkailun kehittämisessä on tärkeää huomioida tulevaisuuden väestörakenne, moninaisuus ja monikulttuurisuus.

K.H. Renlundin museo näkee, että tiekartassa on huomioitu laajasti kulttuurin kenttä ja sen mahdollisuudet kulttuurimatkailun kehittämisessä. Ehdotus on kuitenkin kirjoitettu ensisijaisesti hallinnon näkökulmasta eikä siinä tunnisteta potentiaalisia asiakkaita, palvelun käyttäjiä ja heidän tarpeitaan.

Suomen kansallisooppera ja -baletti katsoo, että ehdotuksessa nostettu esiin kiistattoman tärkeät ja ansiokkaat tavoitteet kulttuurimatkailun lisäämiseksi Suomessa. Suomen kansallisooppera ja -baletti toteaa, että tiekartta on laaja ja eri näkökulmat hyvin huomioiva, mutta abstrakti ja etupäässä passiivimuotoinen. Suomen kansallisooppera ja -baletti kokee, että tiekartasta syttyy innostus ja aito usko lisääntyviin kulttuurimatkailun mahdollisuuksiin Suomessa.

Palvelualojen ammattiliitto PAM tuo lausunnossaan esiin sosiaalisen vastuun merkitystä ja nostaa esiin tarpeen huomioida sosiaalinen vastuu suomalaisena valttikorttina myös kulttuurimatkailun kehittämisessä.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry toteaa lausunnossaan, että kulttuurimatkailun ja kaupallisen matkailutoiminnan vahva yhteys olisi tiedostettava tiekartan tavoitteissa ja toimenpiteissä. MaRa korostaa, että kulttuurimatkailun kehittäminen ja kasvu edellyttää, että matkailu- ja ravintolapalveluiden kilpailukyvyistä pidetään huolta. MaRan esittämät kehittämistoimet liittyvät arvonlisäverotukseen, liikkumisen kustannuksiin, työvoiman saatavuuteen ja koulutukseen, työperäiseen maahanmuuttoon ja matkailun edistämiseen.

Lapin ELY-keskus pitää tärkeänä, että tiekartassa kiinnitettäisiin enemmän huomiota siihen, miten toimenpide-ehdotukset jalkautetaan alue- ja paikallistasolle ja miten jalkauttaminen resursoidaan. Lisäksi Lapin ELY-keskus pohtii, miten asetettujen tavoitteiden saavuttamista seurataan ja arvioidaan alue- ja paikallistasolla.

Etelä-Savon maakuntaliitto toteaa, että kulttuurimatkailua on voitu edistää tähän saakka maakuntaliitoissa mm. EU:n rakennerahastovaroilla, mutta jatkossa kestävä kulttuurimatkailun rahoittamiseen on kohdistettava EU:n eri rahoituskeinoja huomattavasti nykyistä laajemmin, mikäli alan kansainvälistymispotentiaalia halutaan edistää, kuten tiekartassa esitetään.

Etelä-Savon maakuntaliitto katsoo, että tiekartan tulisi ottaa kantaa niihin välineisiin ja resursseihin, joilla luovilla aloilla toimivien yksityisten ja julkisten toimijoiden ja

yriytsten olisi mahdollista toimia kannattavasti ja kestävästi markkinoilla aina kansainvälistymiseen saakka. Liitto toteaa, että kulttuurimatkailusta tulisi kehittää kannattava elinkeino.

2 Näkemyksiä tiekarttaehdotuksesta toimijatyypeittäin

Lukuun on koottu toimijatyypeittäin näkemyksiä tiekarttaehdotuksesta lausunnon antaneen tahon organisaation tai edustaman tahon näkökulmasta. Lausuntopyyntöön vastanneista 4 edusti ministeriöitä, 8 valtion virastoja ja laitoksia, 19 kuntia, 11 maakuntien liittoja, 10 kulttuuriorganisaatioita kuten teattereita ja museoita, 7 korkeakouluja, 9 valtakunnallisia järjestöjä ja 7 muita toimijoita.

2.1 Ministeriöt sekä valtion virastot ja laitokset

Ministeriöistä lausunnon antoivat työ- ja elinkeinoministeriö sekä ympäristöministeriö. Molemmilla ministeriöillä oli edustaja tiekarttaehdotusta laatineessa työryhmässä.

Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että tiekartta on ansiokkaasti laadittu, ja siinä ehdotetut toimet, joilla pyritään vahvistamaan kulttuurimatkailua muuttuvassa toimintaympäristössä – liittyen yhteistyön vahvistamiseen, kestävyiden parantamiseen, tuotetarjonnan kehittämiseen, digitalisaatioon ja tiedolla johtamiseen sekä kansainvälisiin toimiin – ovat työ- ja elinkeinoministeriön näkökulmasta kannatettavia ja yhteneväisiä Suomen matkailustrategian tavoitteiden kanssa.

Ympäristöministeriö toteaa, että tiekartan tavoitteet ja toimenpiteet kytkeytyvät ympäristöhallinnon toimialalla yleisesti ilmastonmuutokseen, luonnon monimuotoisuuteen ja rakennettuun ympäristöön sekä erityisesti luonnon virkistyskäyttöön, maisemiin ja kulttuuriympäristöihin.

Ympäristöministeriö pitää arvokkaana, että tiekartassa on muun muassa tunnistettu kulttuuriympäristön ja maisemien merkittävä rooli kulttuurimatkailussa sekä yhteys luontomatkailuun ja luonnon virkistyskäyttöön.

Valtiovarainministeriöllä ei ollut ehdotuksesta lausuttavaa. Valtiovarainministeriö kuitenkin korostaa, että kehittämishankkeiden valmistelussa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että valtiontalouden menokehyksen liikkumatila on niukka.

Valtioneuvoston kanslia ilmoitti, ettei sillä ole ehdotuksesta lausuttavaa.

Valtion virastoista lausunnon antoi kuusi ELY-keskusta sekä Museovirasto. Museovirasto ja ELY-keskusten edustaja ovat osallistuneet ehdotuksen laatimiseen työryhmän jäsenenä.

Metsähallituksen Luontopalvelut toi esiin, että Metsähallituksella on ollut edustaja ehdotusta laatineessa työryhmässä ja että Metsähallituksen näkemyksen mukaan tiekartta on hyvin laadittu. Metsähallitus ei jättänyt tiekartasta lausuntoa.

Museovirasto katsoo, että erityisesti kestävyiden ja suojelun näkökulmat osana matkailun kehittämistä ovat Museovirastolle keskeisiä tavoitteita. Museovirasto toteaa, että aktiivinen toimijarooli Museovirastolle on luonteva suhteessa keskeisiin kulttuuriperintösopimuksiin ja niihin liittyvään viranomaisyhteistyöhön sekä Euroopan neuvoston kulttuurireittisopimuksen kansalliseen toimeenpanoon, minkä yhteydessä Museovirasto on luonteva kansallinen toimija.

ELY-keskusten lausunnoissa tuotiin esiin, että tiekartan tavoitteilla ja toimenpiteillä on yhtymäpintaa ELY-keskusten tehtävien ja tavoitteiden kanssa (Keski-Suomen ELY, Pohjois-Pohjanmaan ELY, Kaakkois-Suomen ELY). ELY-keskusten tehtäväkokonaisuuksista nousivat esiin mm. luovan talouden vahvistaminen, työllisyyteen, osaamiseen ja elinkeinoelämään liittyvät tehtävät, rakennusperinnön ja ympäristön hoitoon liittyvä avustustoiminta sekä yhteistyön edistäminen. Lapin ELY tukee lausunnollaan Lapin liiton ja Varsinais-Suomen ELY Varsinais-Suomen liiton esittämiä näkemyksiä.

Sisällöllisinä nostoina ELY-keskusten lausunnoissa tuotiin ko. kohdassa esiin seuraavaa:

Etelä-Savon ELY-keskus toivoo, että valtakunnallisesti arvokkaiden alueiden ja kohteiden lisäksi paikallisesti ja maakunnallisesti arvokas ympäristö tunnistettaisiin kulttuurimatkailun voimavarana.

Varsinais-Suomen ELY-keskus tuo esiin, että matkailukohteiden kulutuskestävyyttä ja ruokakulttuurin tulisi käsitellä tiekartassa.

2.2 Kunnat

Useiden kuntien lausunnoissa kiinnitettiin huomiota erityisesti pienten kuntien rajallisiin resursseihin. Yhteistyön lisääminen nähtiin yleisesti vahvuutena kulttuurimatkailun kehittämisen näkökulmasta. Tuen tarvetta kehittämistoimien toteuttamiseksi tuotiin myös useissa lausunnoissa esiin.

Useat kunnat hahmottelivat lausunnoissaan mahdollisia kulttuurimatkailun kehittämispolkuja omassa työssään. Lausunnoissa tuotiin esiin myös yhtymäkohtia kuntien omien strategia-asiakirjojen ja toimintalinjausten kanssa.

Maantieteellisesti lausunnon antaneet kunnat sijoittuvat eri puolille Suomea, joskaan lausuntoja ei annettu kaikista maakunnista. Lukumäärällisesti eniten lausuntoja tuli Uudellamaalla sijaitsevista kunnista.

Alle on koottu poimintoja kuntien huomioista tiekarttaehdotuksen sisältöön niiden oman toiminnan näkökulmasta.

Kirkkonummen kunta toteaa, että kuntatasolla kulttuurimatkailu voi olla merkittävä työllistäjä ja paikallisen kulttuuriperinnön säilyttämistä edesauttava toiminta. Rahoituksen saaminen paikallistason toiminnan ylläpitoon ja kehittämiseen on Kirkkoniemien kunnan näkemyksen mukaan erittäin haasteellista, varsinkin pienille toimijoille haja-asustusalueille.

Lapinjärven kunnan näkökulmasta tiekartan tavoitteet ja toimenpiteet ovat kannatettavia, mutta tukea verkostoitumiseen, digitalisoitumiseen, tuotteistamiseen ym. toimenpiteisiin tarvitaan. Lapinjärven kunta toteaa, että pienessä kunnassa kulttuurimatkailun toimijoita ovat usein pienet kotiseutumuseot, yhdistykset ja pienyritykset tai palveluntarjoajat, joiden resurssit ovat niukat ja osaaminen vaihtelee. Monet toimivat yksin eivätkä ole tietoisia toisistaan tai mahdollisista yhteistyöverkostoista, joten alueellista koordinoitua ja markkinointia kaivataan. Tehokkaammalla yhteistyöllä ja yhteismarkkinoinnilla monen pienen kunnan potentiaalia matkailukohteena voitaisiin Lapinjärven kunnan mukaan lisätä.

Loviisan kaupunki toteaa, että tiekartan tavoitteet ovat nykypäivää, mutta käytännön tasolla valitettavasti monessa tapauksessa lasten kengissä. Kestävä kehitys on Loviisan kaupungin näkemyksen mukaan terminä haastava, koska se tulkitaan helposti eri näkemysten ja kokemusten kautta.

Porin kaupunki tuo esiin, että kaupunkitasolla kulttuurimatkailua yksittäisten tapahtumien lisäksi edustavat kunnan ylläpitämät kulttuurilaitokset. Porin kaupunki

katsoo, että tiekartan tavoitteiden pohjalta em. toimijoiden voimakkaampi liittäminen kuntatasolla yhdeksi kokonaisuudeksi ja kansallisella tasolla aktiivisemmaksi ja organisoidummaksi palveluverkostoksi on ensiarvoisen tärkeää sekä toimialan tulevaisuuden kannalta lähes välttämätöntä.

Lieksan kaupunki toteaa, että ehdotuksessa kulttuurimatkailun kehittämiseen tarjotaan verkostomaista toimintamallia ja digitaalisuutta. Toimintamalli sopii erityisen hyvin Lieksan kaltaiselle paikkakunnalle, jossa on kansainvälisesti kiinnostavia luonto- ja kulttuurimatkailukohteita sekä lukuisa joukko pieniä matkailualan toimijoita.

Keuruun kaupunki tuo esiin, että kulttuurin näkyvyyttä ja painoarvoa tulee lisätä markkinoinnissa. Kyseisille toimijoille pitää olla yhteinen tahtotila ja tavoiteohjelma, jotta yhteistyö voi hallitusti tiivistyä.

Lappeenrannan kaupunki toteaa, että alueilla on erilaisia tilanteita sekä resursseja ja kulttuurimatkailu nivoutuu monesti yhteen muiden valtakunnallisten teemojen kuten luonto- ja ruokamatkailun kanssa. Kansainvälistymiseen ja osaamisen kehittämiseen tulee panostaa alueen hakiessa uutta suuntaa kulttuurin- ja ruokamatkailun saralta laajassa yhteistyössä.

Taipalsaaren kunta katsoo, että tiekartta on hyvä työväline vahvistamaan oman toiminnan tavoitteita kuntatasolla sekä vahvistamaan omia tavoitteita toimialan kehittämisessä alan toimijoiden kanssa.

Savonlinnan kaupunki toteaa tiekartan sisältävän yleisesti hyviä tavoitteita tavoitteet ja toimenpiteitä. Savonlinnan kaupunki näkee kulttuurimatkailun aluekoordinaation tukeminen kulttuurin ja matkailun toimijoiden välisen yhteistyön ja tuotteistamisen kehittämiseksi erittäin tärkeänä toimenpiteenä.

Kemin kaupunki näkee kunnan vapaa-aikapalveluiden tuottajana, että tiekartta tukee kulttuurimatkailun kehittymistä kunnassa ja alueella. Tiekartan tavoitteet ja toimenpiteet muodostavat alueelliset ajatus- ja tahtotilaraamit kulttuurimatkailun kehittämiseksi. Kansallisesti laaditut suuntaviivat ohjaavat Kemin kaupungin toimintaa ja ovat tärkeä tukipilari uusien kulttuurimatkailuhankkeiden laatimisessa.

Rovaniemen kaupunki tuo esiin, että alueella on tarvetta kulttuurireittityön osalta esimerkiksi kulttuurireittien kirjaamiselle ja ylläpidolle sekä toimijoiden yhteistyön koordinoimiselle toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi.

2.3 Maakuntien liitot

Valtaosassa maakuntien liittojen lausuntoja tuodaan esiin, että tiekartan tavoitteet ovat linjassa maakuntien muiden kehittämisstrategioiden kanssa. Tiekartan tavoitteiden ja toimenpiteiden priorisointi painottui eri tavoin eri alueilla.

Etelä-Karjalan maakuntaliitto katsoo, että alueen toimijoiden osaamisen kehittämiseen ja verkostojen vahvistamiseen tarvitaan myös valtakunnallisten taide- ja kulttuurialojen keskeisten asiantuntijaorganisaatioiden vahvempaa läsnäoloa ja tukea. Liitto katsoo, että kaikki alueet eivät ole tässä tasavertaisessa asemassa.

Etelä-Pohjanmaan liiton näkökulmasta tiekarttaehdotuksessa esille nostettu matkailualan digitalisaation kehittäminen ja kulttuurimatkailun tiedolla johtaminen ovat tärkeitä ja kannatettavia tavoitteita ja toimenpiteitä. Kulttuurimatkailua koskevan tietoperustan ja indikaattoreiden kehittämiseen tulisi liiton mukaan varata resursseja ja kehitystyötä ohjata kansallisella tasolla.

Etelä-Savon maakuntaliitto näkee, että Etelä-Savon maakunnan näkökulmasta on keskeistä, että tiekartan tavoitteena on kulttuuri- ja luovien alojen kannattavuuden lisääntyminen. Etelä-Savon liitto huomauttaa, että myös maakuntaliitoilla on toimijuutta kulttuurimatkailun kestävyuden edistämiseen, mitä ei oltu tiekartassa kovin selvästi tunnistettu.

Kainuun liitto näkee, että kulttuurimatkailuun ja sen kehittämiseen on ollut tarve saada yhteinen strategia, joka ohjaa kehittämisen suuntaa. Strategia on Kainuun liiton mielestä tarpeellinen työkalu myös maakuntaliitoissa.

Keski-Pohjanmaan liitto pitää tärkeänä, että maakuntien liitot on huomioitu osaksi kulttuurimatkailun kehittämisen toimijakenttää. Ehdotettu kulttuurimatkailun tiekartta ja sen toimenpiteet toimijat liiton näkemyksen mukaan hyvin maakuntaohjelman toteuttamisen tukena.

Keski-Suomen liiton näkemyksen mukaan kulttuurimatkailun tavoitteissa on huomioitu hyvin matkailutoimialan keskeiset kehityslinjat ja vaatimukset. Matkailun vaikutukset ja mahdollisuudet nähdään kokonaisvaltaisesti.

Lapin liitto toteaa, että tiekartassa on omaksuttu laaja kulttuurikäsitys, mikä on toisaalta etu, mutta saattaa muodostua myös haasteeksi. Lausunnossaan Lapin liitto pohtii, pystytäänkö eri kehittämistoimenpiteiden tekemään tehokkaasti valintoja ja painotuksia välillä, jos ja kun resurssit eivät riitä kaikkeen.

Tärkeä huomioitava osa-alue on Lapin liiton mukaan myös paikalliskulttuuri (live like a local), joka on tärkeä matkailun vetovoimatekijä. Lapin liitto pitää erinomaisena tiekartan linjausta: ”Yhteistyötä vastuullisen, saamelaiskulttuurin elinvoimaisuutta tukevan matkailun kehittämiseksi on tulevaisuudessa tarpeen vahvistaa.”

Pohjois-Karjalan maakuntaliitolla on luonteva rooli toimia kulttuurimatkailun ja sen alueellisen yhteistyön edistäjänä ja hanketyöskentelyn rahoittajana.

Pohjois-Pohjanmaan liitto tuo esiin alueen matkailustrategian ja kulttuurin kehittämissuunnitelman ja toteaa, että lausunnolla ollut kulttuurimatkailun tiekartta laajentaa näkökulmaa ja antaa monipuolisesti työkaluja alueella tehtävään kehittämistyöhön. Pohjois-Pohjanmaan liitto viittaa lausunnossaan Oulu2026 kulttuuripääkaupunkivuoteen, joka on Oulun kaupungin ja koko Pohjois-Pohjanmaan maakunnan, sen kaikkien 30 kunnan yhteinen hanke. Pohjois-Pohjanmaan liiton mukaan on hyvä, että kulttuuripääkaupunkivuosi on nostettu mukaan tiekarttaan.

Uudenmaan liitto toteaa, että tiekartta kokoaa ensimmäistä kertaa kulttuuri- ja luovat alat ja matkailualan eri poikkileikkaavat osat yksiin kansiin ja luo kehittämistoiminnalle yhtenäisen strategisen kehikon.

Varsinais-Suomen liitto katsoo kulttuurin ja samalla luovien alojen tunnistamisen keskeiseksi osaksi matkailuelinkeinoa olevan erinomainen tiekartan lähtökohta. Lisäksi kestävä matkailu tiekartan läpileikkaavana periaatteena on tärkeä ja perusteltu lähestymistapa myös strategisella tasolla.

Varsinais-Suomen liitto haluaa samalla nostaa esiin, että alueellisessa työssä kulttuurimatkailu on ollut jo pitkään tärkeä osa matkailun kokonaisvaltaista kehittämistä. Kulttuurimatkailu mahdollistaa myös alueellisen erikoistumisen ja alueellisten ominaispiirteiden esille nostamisen, mikä voi Varsinais-Suomen liiton näkemyksen mukaan helpottaa asiakkaiden valintoja.

2.4 Kulttuuriorganisaatiot

Valtaosa lausunnon antaneista kulttuuriorganisaatioista edusti museoita. Esittäviä taiteita edusti kaksi lausunnonantajaa, joista toinen on kansallinen taidelaitos.

Lausunnoissa tuotiin yleisesti esiin kulttuurin alan toimijoiden moninaisuus. Niiltä osin kuin lausunnoissa otettiin kantaa tavoitteiden ja toimenpiteiden suhteeseen organisaation omiin tavoitteisiin ja toimintaan, nähtiin tiekartan olevan pääosin

samansuuntainen näiden kanssa (Serlachius-museot, Espoon modernin taiteen museo EMMA, Suomen jääkiekkomuseo).

Suomen kansallisooppera ja –baletti huomauttaa, että ehdotuksen painopiste vaikuttaa olevan maakunnallisissa kohteissa. Ajatukset ja toimenpiteet voidaan varmasti kohdistaa myös kansallisiin kulttuurilaitoksiin, mutta jäi epäselväksi, miten erilaisissa nykytilanteissa olevat kohteet otetaan huomioon. Suomen kansallisooppera ja –baletti uskoo olevansa erinomainen kulttuurimatkailun sisällöntarjoaja ja kohde, jolla on paljon kansallista ja kansainvälistä kasvupotentiaalia.

Ryhmäteatterin kannatus ry toteaa, että tavoitteet ja toimenpiteet eivät täysin ota huomioon toimialojen eroavaisuuksia ja niiden erilaisia ydintehtäviä suhteessa rahoittajiin/liiketoimintaan, yleisöön/kuluttajiin ja työnantajavelvollisuuksiin.

Suomen jääkiekkomuseo toteaa, että tuotteistamisella, tehokkaammalla markkinoinnilla ja sidosryhmien yhteistyöllä voidaan kasvattaa monen pienenkin museon potentiaalia kulttuurimatkailukohteena.

Helinä Rautavaaran museo sijaitsee kulttuurisesti moninaisen Espoon keskellä. Lausunnossaan museo toteaa, että muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien määrän kasvu tarkoittaa kulttuurimatkailussa sitä, että uussuomalaisen tulee voida kokea edustavansa omana itsenään Suomea ja esim. afrikkalaistaustaisten matkailijoiden tulisi löytää heitä kiinnostavaa suomalaisuutta.

Turun museokeskus katsoo, että museoiden merkittävää roolia kulttuurimatkailussa voisi tuoda vielä enemmän esille.

2.5 Korkeakoulut

Korkeakoulujen lausunnoissa korostui ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan sekä opintojen aikaisen törmäyttämisen merkitys. Lausunnonantajista Humanistinen ammattikorkeakoulu, Lapin ammattikorkeakoulu ja Itä-Suomen yliopisto toivat esiin, että tiekartta on saman suuntainen niiden omien tavoitteiden kanssa.

Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) on Suomen suurin kulttuurituottajien kouluttaja ja yksi merkittävimmistä työkentistä Humakissa koulutuksensa saaneille tuottajille on kulttuurimatkailu. Humak näkee, että tiekartan tavoitteet ovat hyvin linjassa Humakin omien strategisten linjausten kanssa. Toimenpiteiden tasolla Humak on paitsi koulutuksen tarjoaja, myös tutkimus- ja kehittämistoimintansa kautta mukana

tuomassa uusia toimintamalleja ja innovaatioita sekä rakentamassa toimialarajat ylittäviä verkostoja kulttuurimatkailun kentälle.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu toivoo, että ammattikorkeakoulujen opetus- ja TKI-toiminnan mahdollisuudet kulttuurimatkailun edistämässä näkyisi vahvemmin tiekartan toimenpiteissä.

Turun ammattikorkeakoulun mielestä tiekartta ei ota riittävästi kantaa paikallis- tai aluetason matkailu- ja kulttuuritoimijoiden yhteistyön organisoitumiseen. Yhteistyön luontevaa syntyä tulisi tukea jo koulutusvaiheessa saattamalla yhteen matkailu- ja kulttuurialan opiskelijoita ja opettajia sekä opetuksen että tutkimus- ja kehittämistoiminnan merkeissä.

Lapin yliopisto tuo esiin, että tiekartan toimenpiteisiin ei sisälly lainkaan tutkimusta, ja toivotut koulutustoimenpiteet kohdistetaan pelkästään ”koulutusorganisaatioiden” liiketoimintaa edistäviksi tehtäviksi. Lapin yliopisto kiinnittää huomiota siihen, ettei tutkimukseen perustuvaa laaja-alaista koulutusta mainita. Lapin yliopisto toteaa, että akateeminen matkailututkimuksen koulutus kuitenkin näkyy monella toimialalla ja hallinnonalalla pätevinä osaajina.

2.6 Valtakunnalliset järjestöt

Lausunnon antaneet valtakunnalliset järjestöt edustivat mm. kulttuurialan katto- ja kansalaisjärjestöjä, matkailualan työmarkkinajärjestöjä sekä erilaisia kehittämisorganisaatioita. Lausunnon antaneista Suomen kuntaliitolla oli edustaja tiekarttaehdotusta laatineessa työryhmässä.

Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry toteaa, että kulttuuri- ja taidealan näkökulmasta tiekartassa on hyvin huomioitu koko luovien alojen ekosysteemi ja laaja vaikuttavuus. KULTA ry kiittää myös sitoutumista kestävän kehityksen periaatteisiin. KULTA ry pitää koko alan kannalta hyödyllisenä, että tiekartassa kulttuurimatkailu on nyt määritelty.

Suomen museoliitto katsoo, että kulttuurimatkailu tarjoaa tärkeän keinon museoiden palvelujen kehittämiseen ja palvelutulojen kestäväan kasvattamiseen. Toteutuessaan tiekartassa määritellyt tavoitteet ja toimenpiteet tukevat museoiden palvelujen kehitystä.

Tärkeänä kulttuurimatkailun menestyksen edellytyksenä Suomen museoliitto nostaa esiin toimijoiden resurssien turvaamisen osaamisen, yhteistyön ja tarjonnan kehittämiseen. Suomen museoliitto toteaa, että museokenttä koostuu keskenään erilaisista toimijoista, joissa osassa matkailu on kiinteä osa tekemistä, mutta useissa kohteissa mahdollisuus matkailukehittämiseen on vähäistä.

Suomen Kotiseutuliitto tuo esiin, että monet paikalliset kulttuuri(perintö)toimijat tekevät jo paljon kulttuurimatkailun parissa, mutta osaaminen, volyyymi ja resurssit vaihtelevat. Paikallinen kolmannen sektorin osaaminen ja tieto on huomioitu kulttuurimatkailussa vaihtelevasti, eikä systemaattista verkostoitumista matkailutoimijoiden ja kolmannen sektorin välillä ole olemassa. Erityisesti osaaminen digitaaloissa, tuotteistamisessa ja markkinoinnissa on kolmannen sektorin toimijoilla hyvin vaihtelevaa.

Suomen Kotiseutuliitto näkee, että moninainen toimijakenttä ja varsin vaihteleva toimintaympäristö, vapaaehtoistyö ja kolmas sektori on syytä huomioida tiekartan toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa.

Suomen Kuntaliitto toteaa, että kunnat ovat tärkeitä paikallisen ja alueellisen elinvoimaisuuden edistäjiä. Kuntien palveluilla ja toimenpiteillä luodaan edellytyksiä matkailulle ja paikalliselle ja alueelliselle yritystoiminnalle. Lisäksi kuntien tehtävänä on järjestää kulttuuritoimintaa ja huomioida kulttuuritoiminnan järjestämisessä mm. kulttuuriperinnön ja paikallisen identiteetin, kulttuurisen vuorovaikutuksen ja kansainvälisyyden ja elinvoiman edistäminen.

Suomen Kuntaliitto tuo esiin, että toimenpiteiden julkisen rahoituksen turvaaminen on tärkeää seuraavina vuosina. Vaikka itse matkailun tulisi toimia liiketaloudellisesti toimijoiden omalla vastuulla, tarvitsee taide- ja kulttuuritoiminta edelleen julkista tukea toimiakseen. Erityisesti perusrahoitukseen ja sen tasoon tulisi Kuntaliiton näkemyksen mukaan kiinnittää huomiota.

Suomen luonnonsuojeluliiton mielestä on hyvä, että kulttuurimatkailun vastuullisuuden kehittämisen tarve on tiedostettu. Sen tulee Suomen luonnonsuojeluliiton näkemyksen mukaan kattaa ilmastokriisi, luontokato ja rakennetun ympäristön arvot. Suomen luonnonsuojeluliitto toteaa, että Suomessa kulttuurin ja luonnon suhde on keskeinen – myös matkailuvalttina. Tätä vuorovaikutusta kannattaisi kehittää ja jatkaa elämysten syventämisessä puolin ja toisin.

Palvelualojen ammattiliitto PAM toteaa, että kulttuurimatkailun tiekartta sisältää useita erinomaisesti muotoiltuja tavoitteita, jotka toteutuessaan edistävät suomalaisen

kulttuurimatkailun tunnettuutta niin kotimaassa kuin ulkomailla. PAM näkee tärkeänä, että sosiaalisen vastuun käsite lisättäisiin osaksi tiekarttaa ja lopullista tavoitteiden toimeenpanoa.

Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry kiinnittää huomiota siihen, että tiekartassa on määritelty tarkemmin vain kulttuurisen kestävyuden käsite. AMKE ry katsoo, että olisi tärkeää avata myös sitä, mitä muut kestävä kehityksen ulottuvuudet tarkoittavat kulttuurimatkailun yhteydessä. Tämä edistäisi kestävä kehityksen sisältöjen integroimista laaja-alaisesti alan opintoihin.

2.7 Muut toimijat

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että hallittua, vastuullista ja eettisesti kestävä COVID19-jälkeistä matkailua lähdetään elvyttämään saamelaiskulttuurin hyödyntämisen ja saamelaisten kotiseutualueelle suuntautuvan matkailun osalta yhteisöllähtöisesti, yhteisöiden hyvinvointi, terveys, tarpeet ja toiveet priorisoiden.

Saamelaiskäräjät katsoo, että saamelaisten kotiseutualueella alueiden käytön suunnittelussa saamelaisille alkuperäiskansana on turvattava oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Käytännössä tämä tarkoittaa maankäyttömuotojen yhteensovittamista, jatkuvaa yhteistyötä, vahvaa vuoropuhelua ja tiivistä tiedottamista alueella jo olevien perinteisten elinkeinojen harjoittajien ja muiden maankäyttäjien suuntaan. Tämän tulisi saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan heijastua selkeämmin myös tiekartassa listatuissa toimenpiteissä ja tavoitteissa.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus näkee kulttuuriperinnön eri ulottuvuuksien huomioimisen kulttuurimatkailua kehitettäessä merkittävänä ja haluaa lisätä, että aineellisen perinnön lisäksi kirkon henkinen ja hengellinen perinne tulisi ottaa osaksi muutosvoimaa, sillä tulevaisuustietoisuus nousee sekä omien että kulttuuristen arvojen ja uskomusten tunnistamisesta ja tunnustamisesta.

Kirkkohallitus toteaa, että kulttuurimatkailun yhteistyöverkostoja tulee kehittää entisestään. Yli aluerajojen ulottuvat yhteistyömuodot ovat kirkon näkökulmasta vähintään yhtä merkittäviä kuin paikallisetkin. Paikallisen ja alueellisen yhteistyön ja verkostojen osalta seurakuntien lisäksi on hyvä muistaa myös usein vapaaehtoisvoimin ylläpidetyt paikallis- ja kotiseutumuseot sekä muut kolmannen sektorin toimijat. Myös moninaisen toimijakentän ja vaihtelevan toimintaympäristön huomioiminen kehittämistyössä on Kirkkohallituksen mielestä tärkeää.

Suomen ortodoksisen kirkon keskushallinto on pyytänyt **Valamon luostaria ja opistoa** lausumaan tiekartasta. Valamon luostari ja opisto näkee tiekartan tarpeellisena ja toimenpiteet oikeansuuntaisina. Suomen ortodoksisen kirkon, seurakuntien ja luostareiden näkökulmasta huomio kiinnittyy siihen mittavaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaaseen aineelliseen ja aineettomaan perintöön sekä kulttuuriympäristöihin, joista ne huolehtivat ja jotka voivat olla osa myös kulttuurimatkailun yhteistyötä. Toinen näkökulma nousee siitä huolesta, miten kirkon kulttuuriympäristöt säilyvät elinvoimaisina ja niillä on edellytykset toimia koko Suomen alueella ja että myös niihin vaikuttava päätöksenteko olisi kestäväällä pohjalla esim. puhtaan luonnon säilymisen takaamiseksi.

Visit Lahti pitää kohderyhmäkohtaista lähestymistä kulttuurimatkailussa hyvänä. Kohderyhmäkohtaisessa lähestymisessä tulee Visit Lahden näkemyksen mukaan kulttuurimatkailussakin huomioitua oman alueen vahvuudet ja alueiden sekä eri teemojen välinen yhteistyö Suomen tasolla.

3 Kommentit tiekarttaehdotuksen tavoitelukuihin

Lukuun on koottu lausunnossa annettuja kommentteja tiekartan tavoitelukuihin ja toimenpiteisiin. Palaute on järjestetty luvuittain.

3.1 Kommentit alalukuun 5.1

Yhteistyön kehittämistä kulttuuri- ja matkailualan välillä pidetään laajasti hyvänä ja kannatettavana tavoitteena. Lausunnoissa nousee esiin erityisesti alueellisen yhteistyön merkitys, mutta myös ylimaakunnallisen ja kansallisen yhteistyön tärkeys mainitaan useammassa lausunnossa. Markkinointi-, myynti-, palvelumuotoilu- ja tuotteistusosaaminen sekä liiketoiminnan kehittäminen ylipäänsä nähdään kannatettavana ja keskeisenä sisältönä yhteistyön kehittämisessä.

Yhteistyön kehittämisessä resurssien niukkuus korostuu keskeisenä haasteena. Useissa lausunnoissa mainitaan rahoituksen tarve yhteistyön kehittämisen ja ylläpitämisen edellytyksenä. Hankerahoituksessa jatkuvuus nähdään haasteena. Yhteistyön kehittämisessä tulisi pyrkiä pysyviin malleihin ja yhteistyön ylläpitäminen tulisi saada osaksi organisaatioiden pysyvää toimintaa. Muutamassa lausunnossa kritisoidaan tiekartan tavoitteiden konkreettisuuden puutetta ja niiden yleisluontoisuutta.

Useammassa lausunnossa nousee myös esiin kysymys siitä, kuka organisoii yhteistyötä eri tasoilla. Ratkaisuksi tähän ehdotetaan kunnallista tai maakunnallista toimijaa (Keski-Suomen ELY-keskus), alueella toimivaa ammattikorkeakoulua (Lapin AMK) tai mahdollisesti alueellisia vastuumuseoita (Helsingin kaupunki). Lausunnoissa mainitaan myös kolmas sektori yhteistyön osapuolena sekä talkootyön merkitys (Kotiseutuliitto ja Mustasaaren kunta).

Lausunnoissa mainittiin myös tarve kehittää monialaista matkailu- ja kulttuurialojen yhteiskoulutusta. Pidempien opintokokonaisuuksien lisäksi myös täsmäkoulutus sekä jatko- ja lisäkoulutarpeet tulisi huomioida. Välittäjätoimintaa pidettiin tärkeänä, kannatettavana ja kiinnostavana. Kaikki välittäjätoimintaa koskevat lausunnot olivat myönteisiä. Tosin Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu totesi, että välittäjätoimintaa olisi hyvä avata tiekartassa tarkemmin ja samalla koulutusorganisaatioiden roolia tarkentaa. Lapin ammattikorkeakoulu huomauttaa, että se vahvistaa jo nykyisellään

välittäjätoimintaa hankkeissaan sekä tuomalla opiskelijoita yhteen kulttuuritoimijoiden kanssa.

Alle on koottu poimintoja liittyen tiekartan alalukuun 5.1.

Kirkkonummen kunta tuo esiin, että toimintakenttä on erittäin pirstaleinen ja matkailijan kannalta vaikeasti hahmotettava. Yhteistyön on oltava sellaista, että se todella palvelee palveluntuottajia ja luo käytännössä toimivaa yhteistyötä myös pitkällä tähtäimellä. Yrityskentällä on otettava huomioon myös yritysten keskinäinen kilpailu ja tasapuolinen kohtelu.

Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) toteaa lausunnossaan, että aluekoordinaatioon ja alueelliseen yhteistyöhön liittyvät tavoitteet ovat oikeaan osuneita. Lisäksi Humakin mielestä olisi hyvä kartoittaa kulttuurimatkailun hanketoiminnassa syntyneitä kokemuksia ja innovaatioita.

Etelä-Karjalan liitto korostaa lausunnossaan, että yhteistyö ei saa jäädä vain hanketoiminnan varaan, vaan toimintamallit pitää tuoda osaksi eri organisaatioiden, esim. kuntien ja maakunnan liittojen, toimintaa. Etelä-Karjalan liitto nostaa hyvänä esimerkkinä ylimaakunnallisesta yhteistyöverkostosta Saimaa-ilmion sekä Saimaa – European Region of Gastronomy –prosessin, joilla molemmilla on haettu yhteistyöstä voimaa kulttuurimatkailun kehittämiseen ja kansainvälistymiseen itäisessä Järvi-Suomessa.

Lapinjärven kunta toteaa lausunnossaan, että yhteistyöhön tulee voida tulla mukaan myös matalalla kynnyksellä ja pienillä resursseilla.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu huomauttaa lausunnossaan, että välittäjätoimintaa olisi hyvä avata tarkemmin. Myös koulutusorganisaatioiden roolia voisi selventää. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu kysyy, viitataanko kohdassa koulutusorganisaatioihin osaamisen kehittäjänä välittäjätoiminnan edellytysten vahvistamisessa.

Kommenttina tavoitteeseen "vahvistetaan kulttuurimatkailun jakelutieverkostoa" Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu toteaa, että välittäjinä voivat managereiden lisäksi toimia myös matkailun B2B-verkostot kuten mm. matkailun alueorganisaatiot, matkanjärjestäjät, majoitusliikkeet sekä kuljetusyhtiöt.

Visit Lahti korostaa lausunnossaan yhteistyön merkitystä ja muun muassa perinteisiä sekä digitaalisia jakelukanavaratkaisuja sekä vahvaa markkinointia ja myynninedistämistä.

Kulttuurimatkailun koordinoinnin osalta Visit Lahti toteaa eri ministeriöiden välisen yhteistyön olevan keskeistä, koska eri ministeriöiden sitoutumista tarvitaan asian edistämiseen. Kulttuurimatkailussa, kuten matkailussa yleensä, kyse on elinkeinon edistämisestä (työ- ja elinkeinoministeriö) sekä maakuvasta (ulkoministeriö). Elinkeinojen edistämisen näkökulmasta kulttuurimatkailussa kansallisesti Business Finland/Visit Finlandin sekä alueellisten Visit-organisaatioiden rooli keskeinen. Huomioon tulee Visit Lahden mukaan ottaa myös kulttuurimatkailun kehittämisen riittävä resursointi ja hankkeistaminen.

Kaakkois-Suomen ELY huomauttaa lausunnossaan muun muassa, että alueellisten koordinoitumallien lisäksi ylialueellinen yhteistyö on tärkeää kestävän kasvun mahdollistamiseksi ja kansainvälistymisen edistämiseksi ja mainitsee esimerkkinä Saimaa-ilmion. Liiketoimintamuotoilua ja palvelumuotoilua kannatta hyödyntää kulttuurimatkailun ja kulttuurihyvinvoinnin edistämisessä.

Karelia ammattikorkeakoulu Oy toteaa lausunnossaan, että tavoitteet ovat hyviä, mutta lisäksi tulisi olla enemmän konkreettisia toimenpide-ehdotuksia ja rahoitusmalleja.

Turun ammattikorkeakoulu Oy antaa kommentin kohtaan 5.1.1: olemassa olevien opintokokonaisuuksien kartoituksen lisäksi tarvitaan aktiivista ja koordinoitua matkailu- ja kulttuurialan yhteisopintojen kehittämistä.

Ryhmäteatterin kannatus ry toteaa, että yhteistyö tarvitsee resursseja ja vastuuhenkilöitä toteuttamiseen ja tuottamiseen. Tavoitteiden todetaan olevan hyviä, mutta jäävän yleisluontoisiksi ja vaikeasti mitattaviksi, jolloin riskinä on puuhastelutasolle jääminen.

Suomen kansallisooppera ja -baletti huomauttaa muun muassa, että onnistuneen yhteistyön edellytyksenä on kyky tehdä päätöksiä. Suomen kansallisooppera ja -baletti pitää ajatusta välittäjätoiminnasta kiinnostavana ja huomauttaa muun muassa, että tuottajaresurssille on kaikilla tarvetta. Suomen kansallisooppera ja -baletti kannattaa myös lämpimästi ajatusta rakentaa yhteistyötä alueiden sekä kulttuurin eri teemojen ympärille.

Lapin ammattikorkeakoulu vahvistaa jo tällä hetkellä kulttuurimatkailun välittäjätoimintaa erityisesti hankkeiden toimenpiteissä sekä alueellisesti, kansallisesti että kansainvälisesti ja tuomalla yhteen kulttuuritoimijoita ja opiskelijoita opintojaksoilla.

Lapin ammattikorkeakoulu toteaa myös, että yhteisiin opintokokonaisuuksiin liittyvän kartoituksen osalta olisi tarpeen selkiyttää, että mitä kartoitetaan ja kuka kartoitusta koordinoi. Koulutusorganisaatiot voivat osallistua alueellisesti kartoitukseen tai jos kartoitus on tarkoitus kilpailuttaa, osallistua kilpailutukseen.

Lisäksi Lapin ammattikorkeakoulu huomauttaa, että ammattikorkeakoulut voivat olla mukana myös lisäämässä alueellista yhteistyötä järjestämällä fyysisiä ja digitaalisia verkostoitumistilaisuuksia ja työpajoja sekä tukemalla hanketyöskentelyä.

Serlachius-museot tähdentää lausunnossaan, että kulttuurimatkailun viennin tehostamiseksi on erittäin tärkeää etsiä uusia, yli aluerajojen ulottuvia yhteistyömuotoja. Serlachius-museot toteaa, että tätä tarkoitusta edistää tiekartassa mainittu kulttuurireittitoiminta, mutta se ei yksin riitä, vaan kehittämiseen tarvitaan aluerajojen ylittämistä mahdollistavia ja edellyttäviä rahoitusinstrumentteja.

Pohjois-Pohjanmaan ELY toteaa, että alat ylittävä ja monialainen koulutus on tärkeää myös työllisyysnäkökulmasta. Aluekoordinaation tukemiseen tulisi löytää resursseja myös aluetasolle.

Suomen museoliitto kysyy, miten tavoitetaan verkostoihin ne toimijat, jotka voivat aidosti hyötyä yhteistyöstä ja kehittää sen avulla omaa tarjontaansa. Museoliitto toteaa, että on tarpeellista turvata riittävä ja pitkäkestoinen resursointi kehittämistyöhön niille toimijoille, joille alueellinen koordinaatio valtuutetaan. Aluekoordinaatiosta vastaavilla tahoilla tulee olla laaja tuntemus kulttuurin ja matkailun kentistä, oikeat kontaktit ja sopiva asiantuntemus kyseiseen rooliin.

Espoon modernin taiteen museo EMMA huomauttaa lausunnossaan, että yhteistyöhankkeissa yhteisten tavoitteiden ja mittareiden määrittäminen on myös tärkeää, jotta tuloksia ja onnistumista osataan arvioida ja käytäntöjä kehittää. Onnistuneiden käytäntöjen jakamiselle olisi tarvetta tiekartassa mainittujen ylätason toimijoiden toimesta.

Keski-Suomen ELY-keskus tuo esiin lausunnossaan, että eri toimijoilla on erilaiset mahdollisuudet ja kyky yhteistyöhön. Iso kysymys on, millä tavoin saadaan eri toimijoita mukaan verkostoihin ja kuka verkostoja johtaa. Keski-Suomen ELY-keskus toteaa, että riippumaton toimija (kunnallinen tai maakunnallinen toimija) verkoston rakentajana ja -johtajana olisi hyvä ratkaisu. Keski-Suomen ELY-keskus katsoo, että kulttuuritoimijoiden tulee saada keskittyä mahdollisimman pitkälle itse kulttuurityöhön, koska heillä on käytössään usein pienet resurssit ja heikosti verkosto-osaamista, mutta usein siitä huolimatta merkittävää veto-voimaista taiteellista tarjontaa.

Rovaniemen kaupunki huomauttaa lausunnossaan, että toimenpiteisiin ja tavoitteisiin tulee lisätä mukaan kulttuurialan valtakunnalliset organisaatiot sekä alueelliset ja paikalliset kulttuuritoimijat koulutusorganisaatioiden, kuntien ja maakuntaliittojen lisäksi.

3.2 Kommentit alalukuun 5.2

Kestävyyden huomioimista tavoitteissa pidetään yleisesti tärkeänä ja ehdotetut toimenpiteet todetaan hyviksi useassa lausunnossa. Toisaalta muutamassa lausunnossa todetaan, että sosiaalisen vastuullisuuden näkökulmaa voisi vahvistaa tiekartassa. Sosiaalisessa vastuullisuudessa nousee esiin saavutettavuus ja yritysten vastuu henkilöstöstään, mikä nähdään myös suomalaisen matkailun valttikorttina (PAM). Useassa lausunnossa kiinnitetään myös huomiota siihen, että liikenteeseen liittyvät asiat, jotka on jätetty tiekartan ulkopuolelle, ovat tärkeä osa kestävän matkailun kokonaisuutta.

Vastuullisuudesta viestimisen tärkeys nostetaan esiin muutamassa lausunnossa. Lisäksi tietoisuuden lisääminen vastuullisuusasioissa korostuu useamman toimijan kommentteissa.

Sustainable Travel Finland (STF) -ohjelman kehittämistavoitteita pidetään yleisesti hyvinä ja sen osalta todetaan, että ohjelman soveltuvuutta kulttuuripalveluihin tulee selvittää. Toisaalta esitetään myös kritiikkiä STF sertifikaatin soveltumisesta kulttuurialalle, ja vaihtoehtoisena sertifikaattina mainitaan Ekokompassi. Muutama toimija huomauttaa STF sertifikaatin olevan työläs ja sen läpivientiin tarvittaisiin tukea. Lausuntopalautteessa huomautettiin myös, että taloudelliset resurssit eivät saisi muodostua esteeksi pienempien toimijoiden osallistumiselle STF-polulle. Laajemminkin vastuullisuuden kehittämisestä todetaan, että toimijat tarvitsevat siihen koulutusta, tukea ja resursseja.

Saamelaiskulttuuriin huomioon ottamista pidetään hyvänä. Esiin nousee myös tarve kiinnittää huomiota myös muihin kulttuurisisältöihin ja vähemmistöihin.

Humanistinen ammattikorkeakoulu pitää tärkeänä muun muassa sitä, että STF-merkistä tulisi tuottaa tietoa sen vaikutuksista yrityksen liikevaihtoon. Tämä voisi toimia myös kannustimena.

Kainuun liitto huomauttaa lausunnossaan muun muassa, että hankerahoittajille tarvitaan indikaattoreita, joilla saadaan kestävyys rahoitusvaatimuksiin mukaan.

K.H. Renlundin museo tuo esiin lausunnossaan muun muassa, että tiekartassa puhutaan kestävästä kulttuurimatkailusta, mutta siinä ei kuitenkaan mainita tai painoteta mahdollisia riskitekijöitä tai uhkaa kulttuuriperinnölle. Kuluminen ja tuhoutumisriki ovat aina olemassa varsinkin, jos matkailijamäärät kasvavat. K.H. Renlundin museo toteaa, että matkailun kasvaessa tai matkailuvirtoja ohjattaessa tulisi panostaa erityisesti kohteiden käyttöön kestäväällä tavalla ja näin kulttuuriperinnön turvaamiseen.

Ryhmäteatterin kannatus ry huomauttaa, että STF-polku ei sovi kaikille toimialoille, koska se ei ota huomioon toimialaeroavaisuuksia ja esimerkiksi Ekokompassi-ympäristöjärjestelmä on esittävien taiteiden alalle huomattavasti relevantimpi ja toimivampi. Lisäksi Ryhmäteatterin kannatus ry nostaa esiin, että on huolehdittava koko ketjusta ja palvelupolusta eli mukaan olisi saatava myös muun muassa liikenteestä vastaavat tahot.

Jyväskylän kaupunki toteaa muun muassa, että kulttuuriperinnön osalta tavoitteita ja toimia voisi olla laajemminkin. Jyväskylän kaupunki huomauttaa, että saamelaiskulttuurin lisäksi tiekartassa voitaisiin ottaa vahvemmin huomioon Suomen eri kulttuuriperintösisältöjä kaikki suuralueet huomioiden. Lisäksi tavoitteissa ja toimenpiteissä voisi korostaa vastuullisuusviestintää.

Lapin ammattikorkeakoulu huomauttaa muun muassa, että korkeakoulut (AMK), ovat mukana tukemassa kestävästä kulttuurimatkailun edistämistä mm. tuottamalla opetussisältöjä teemaan liittyen.

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus toteaa, että STF-ohjelman toivotaan saavan enemmän näkyvyyttä ja tulevan brändinä tutuksi niin matkailutoimijoille kuin matkailijoillekin. Tärkeintä olisi kuitenkin lisätä yleisesti tietoisuutta vastuullisuuden merkityksestä kulttuurimatkailussa. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus pitää kulttuuriseen omimiseen liittyviä kirjauksia ja saamelaiskulttuuriin liittyviä toimia ilahduttavina. Yhteiskunnan monimuotoistuminen ja sen ottaminen huomioon tiekartan toimeenpanossa on ELY-keskuksen mielestä tärkeää.

Turun museokeskuksen mielestä sosiaalisen kestävyuden käsittelyä erityisesti saavutettavuuden näkökulmasta voisi vahvistaa.

Keski-Suomen ELY-keskus toivoo, että kestävästä matkailusta ja kulttuurimatkailun teeman yhteydessä nostettaisiin esiin uusiutuvan energian hyödyntämisen matkailussa. Keski-Suomen ELY-keskus ehdottaa, että tavoitteeksi voisi asettaa esimerkiksi, että tulevaisuudessa kaikki kulttuurimatkailukohteiden sähkö tuotetaan uusiutuvalla energialla.

Lapin ELY-keskus pitäisi tärkeänä, että digivihreän siirtymän huomioiminen avattaisiin selkeämmin toimenpide-ehdotuksissa, sillä nykyisellään sitä painotetaan ELY-keskuksen mukaan vain visiossa.

Saamelaiskäräjät pitää hyvänä, että tiekartan luvussa nostetaan esille saamelaiskäräjien 24.9.2018 hyväksymät vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun ohjeet. Positiivista on saamelaiskäräjien mielestä myös, että tietoisuuden lisääminen näiden ohjeiden olemassaolosta on nostettu kappaleessa erikseen yhdeksi toimenpiteeksi.

3.3 Kommentit alalukuun 5.3

Luvun 5.3. kommenteissa nousee esiin tavoitteiden toteuttamisen edellytyksenä resurssit, osaaminen, valmennus, koulutus ja yhteistyön merkitys. Asiakasymmärryksen ja asiakaslähtöisyyden merkitystä korostetaan erikseen useammassa lausunnossa. Myös ympärivuotisuuden tavoitetta kiitetään ja huomautetaan sen olevan säännöllisen toiminnan ohella olevan edellytys kansainvälisille markkinoille pyrittäessä. Myynnin tehostaminen nousee eri tavoin esiin useassa kommentissa ja muutamassa lausunnossa todetaan, että se tulisi nostaa tiekarttaan vahvemmin esille.

Kulttuurin ja luonnon yhteyttä Suomen matkailun kehittämisessä korostetaan ja tähän liittyvät tiekartan toimenpiteet saavat kiitosta. Kulttuurin ja luonnon yhteyttä toivotaan korostettavan muillakin kuin tiekartassa mainituilla valtakunnallisilla luontokohteilla (Suomen luonnonsuojeluliitto) ja tavoitteissa toivotaan nostettavan esiin muutkin kuin inventoidut maisemat ja rakennetut ympäristöt (ympäristöministeriö).

Matkailutuotteiden kehittämisessä oleellisena nähdään kansainvälisen matkailun lisäksi paikallisten palveleminen sekä lähimatkailu. Muutamassa lausunnossa nostetaan esiin osallisuus sekä saavutettavuus, joka tulisi näkyä vahvemmin tiekartan tässä luvussa.

Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) tuo esiin lausunnossaan, että suomalaisen kulttuuritarjonnan erityispiirre ja erottautumistekijä voisi olla tiekartassa esiin nostettu kulttuurin yhteys luontoon. Lisäksi Humak toteaa muun muassa, että tarvittaisiin yksilöidympää tietoa erilaisten kohderyhmien matkustusmotiveista ja odotuksista, jotta tuotetarjonta voitaisiin räätälöidä eri asiakasprofileille sopivaksi. Humakin näkemyksen mukaan Suomi ei kenties kulttuurimatkailussakaan tavoittele suuria matkailijamassoja, vaan järkevämpää on kestävä matkailun hengessä pyrkiä

luomaan täsmätuotteita laatu- ja ympäristötietoiselle matkailijalle, joka usein on myös maksukykyinen.

Jyväskylän kaupunki huomauttaa, että tiekartan toimenpiteet kaipaavat täsmentämistä ja terävöittävästä.

Lapin liitto huomauttaa muun muassa, että myynnin tehostaminen ja jakelutiet etenkin kansainvälisille markkinoille voisivat olla vahvemmin esillä tiekartassa.

Kuusamon kaupunki huomauttaa muun muassa, että oleellisesta on nähdä Suomen kulttuurikenttä laajana kokonaisuutena, joka avautuu matkailijalle myös ultraperiferia-alueilla. Kuusamon kaupunki toteaa, että tiekartta-ajatus on mahdollisuus kestävään aluepoliittisen kehittämiseen.

Serlachius-museot toteaa lausunnossaan, että kotimaassa ja kansainvälisesti vetovoimainen kulttuurimatkailu syntyy myyntiin kehitetyistä tuotteista. Tiekartassa painotukset koskien tuotteistamista, tarjonnan lisäämistä sekä markkinoinnin ja tiedotuksen tehostamista ovat onnistuneita. Mikä tärkeintä, myös myynnin tehostaminen mainitaan, mutta se näyttäytyy Serlachius-museoiden mielestä tiekartan kokonaisuudessa painoarvoltaan vähäiseltä. Serlachius-museot näkee, että tuotetarjontaa on varsin paljon, mutta riittävää vetovoimaa ei synny, sillä toimijoiden myyntiosaaminen ja jakeluteiden tuntemus on riittämätöntä.

Saamelaiskäräjät tuo esiin, että luvussa tulisi huomioida saamelaisten kulttuuri selkeänä omana kokonaisuutenaan. Saamelaiskäräjät korostaa, että saamelaiskulttuurin vastuullinen ja eettisesti kestävä matkailullinen tuotteistaminen ja esittäminen tulee tapahtua saamelaisyhteisön ehdoilla ja lähtökohdista saamelaisuuteen perustuvan matkailun muodossa. Lisäksi saamelaiskäräjät tuo esiin, että luonnonympäristöissä sijaitsevien kohteiden näkyvyyttä koskevassa toimenpiteessä saamelaiskulttuuriin tai saamelaiseen kulttuuriperintöön sidoksissa olevien kohteiden näkyvyyden lisäämisestä tulee käydä keskustelua ja sopia erikseen saamelaiskäräjien, kolttasaamelaisen kulttuuriperinnön osalta Kolttien kyläkokouksen, sekä kyseisen paikallisen saamelaisyhteisön kanssa.

Museovirasto toteaa, että kestävyys ulottuvuus on olennaisen tärkeä elementti kulttuurimatkailun kehittämisessä. Tiekartta ottaa Museoviraston mielestä aiheeseen kantaa erinomaisella tavalla. Museovirasto huomauttaa, että kestävyys näkökulma ja sen läpileikkaavuus myös kappaleessa 5.3 olisi hyvä huomioida, ja että ko. luvussa itse matkustamisen kestävyysnäkökulmia ei ole juuri problematisoitu.

Keski-Suomen ELY-keskus tuo esiin, että kulttuurimatkailukohteiden saavutettavuus olisi hyvä nostaa vahvemmin ehdotuksessa esille. Kulttuurin on oltava saavutettavaa erilaisille kävijöille, asiakkaille ja käyttäjäryhmille. Saavutettavuusajattelun rinnalla pitää kehittämistyössä huomioida inklusiivisuus- ja osallisuusnäkökulma. Matkailualan yritykset ja kulttuurimatkailukohteet tarvitsevat ELY-keskuksen mielestä kehittämisapua ja -rahoitusta näihin teemoihin liittyen. Erilaiset inklusioryhmät tulisi nähdä myös asiakaskohderyhminä. Samoin nuorten liikkuvuus opiskelun ja työharjoittelun merkeissä tulisi tunnistaa kulttuurimatkailun kehittämisessä.

Lapin ELY-keskus toivoo, että kohdassa 5.3 huomioidaan, että ELY-keskuksilla ja TE-palveluilla on vahva rooli osaavan työvoiman kouluttamisessa ja saamisessa alueelle.

3.4 Kommentit alalukuun 5.4

Luvun tavoitteet todetaan hyviksi useissa lausunnoissa. Kiitosta saavat esimerkiksi toimenpiteet, jotka tähtäävät kulttuurimatkailun vaikutusten arviointiin sekä Visit Finlandin DataHubin käyttöön. Toisaalta muutamassa lausunnossa nousee esiin kysymys siitä, miten yksittäinen toimija tai verkosto voi kerätä ja hyödyntää kulttuurimatkailuun liittyvää dataa. Myös tiekartan toteuman seuraamiseen liittyen huomautetaan, että mittarit puuttuvat, ja että osa tavoitteista on ylätasolla ja vailla selkeää vastuutahoa.

Lisäresurssien tarve toimenpiteiden toteutukseen korostuu lausunnoissa myös digitaalisuuden ja tiedolla johtamisen kehittämiseen liittyvissä tavoitteissa. Myös koulutuksen ja tuen tarve nousee esiin useammassa kommentissa. Lisäksi todetaan, että Visit Finlandin tulisi saada digitalisaatioon ja tiedolla johtamiseen riittävä rahoitus (Lappeenrannan kaupunki). Muutamassa lausunnossa korostettiin palveluiden digitaalisen löydettävyyden merkitystä.

Lausunnoissa oli useita kommentteja liittyen Visit Finlandin DataHubiin. Lausunnoissa nousi esiin muun muassa DataHubin merkittävyys kansainvälisessä markkinoinnissa ja sekä koulutuksen tarve DataHubin käyttöön liittyen. Muutamassa lausunnossa mainittiin erikseen kulttuurimatkailutarjonnan lisääminen DataHubiin kannatettavana tavoitteena. Kulttuurimatkailun aluekoordinaation yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi mainittiin DataHubin käyttöön kannustaminen (Humak). Toisaalta esitettiin myös huolta DataHubin päällekkäisyydestä muiden vastaavien järjestelmien kanssa, joista esimerkkinä mainittiin Helsinki Marketingin tavoittelema tapahtumakalenteri (Suomen kansallisooppera ja -baletti). Järjestelmien ja digitaalisten palvelualustojen päällekkäisyydestä esitettiin huolta myös muutamassa muussa kommentissa.

Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) nostaa esiin, että Visit Finlandin DataHubin käyttöönottoon kannustaminen on yksi kulttuurimatkailun aluekoordinaatiotoiminnan keskeisiä tehtäviä Visit Finlandin kansainvälistymiskriteereistä ja kulttuurimatkailun tuotesuosituksista tiedottamisen ohella.

Lisäksi Humak toteaa muun muassa, että matkailijoiden matkustusmotivaatioiden moninaistuminen ja yksilöllistyminen tuo haasteen matkailun data-analytiikalle. Humak näkee tarvetta saada entistä hienojakoisempaa tietoa erilaisten matkailijoiden kiinnostuksen kohteista, toiveista ja odotuksista.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu huomauttaa, että tietopohjaista kulttuurimatkailun kehittämistä olisi mahdollista edistää entistä vahvemalla kulttuuriperintöorganisaatioiden, korkeakoulujen opetuksen ja TKI-toiminnan sekä matkailutoimijoiden yhteistyöllä.

Loviisan kaupunki tuo esiin, että matkailijat ovat usein kokeneita ja siksi myös vaativia sisällön suhteen. Haasteena on tuottaa riittävän laadukasta digitaalista sisältöä, joka käy yhteen myös todellisuuden kanssa. Lisäksi Loviisan kaupunki huomauttaa, että on tärkeää pikaisesti löytää kulttuurimatkailuun liittyvälle tiedolle foorumi: minne tietoa kerätään, kuka sitä kerää ja miten tietoa jaetaan.

Serlachius-museot toteaa, että Suomen kulttuurimatkailutarjonta tulisi saada näkymään kansainvälisillä alustoilla ostettavina tuotteina ja palveluina, myös laajoina, aluerajat ylittävinä palvelupaketteina.

Järvenpään kaupunki katsoo, että tiekartassa ei huomioida tarpeeksi sitä, että virtuaalisuus on nouseva muoto kulttuurimatkailussa. Digitaalinen löydettävyys ja digitaalinen markkinointi ovat pienille toimijoille tärkeitä menestystekijöitä, joihin kaivataan usein tietoa, opastusta ja tukea. Jos tukea on saatavilla, siitä tiedottaminen kaipaisi Järvenpään kaupungin mielestä parannusta, jotta tuki tavoittaisi toimijat mahdollisimman laajasti.

Keski-Suomen liitto pitää järkevänä resurssien näkökulmasta, että kulttuuritoimijoille suunnatuissa toimissa hyödynnettäisiin olemassa olevia mahdollisuuksia (DataHub-klinikat).

Suomen museoliitto toteaa lausunnossaan, että digitaalisuuden huomioiminen omana kokonaisuudessaan on olennaisen tärkeää. Suomen museoliitto katsoo, että osa toimenpiteistä on ylätasolla ja toiset hyvinkin konkreettisia, ja niiden vastuutus jää hieman avoimeksi. Koulutus, ajankohtainen tieto ja verkostomainen toimintatapa ovat

Museoliiton mielestä hyviä lähtökohtia digitaalisten ratkaisujen parempaan hyödyntämiseen. On tärkeää, että kulttuuritoimijat pysyvät mukana kansainvälisessä digikehityksessä yhdessä muun matkailualan kanssa. Museoliitto painottaa, että digitaalisuuden tulee näkyä toimijoiden strategiassa ja siihen on ohjattava riittävät resurssit.

Espoon modernin taiteen museo EMMA huomauttaa, että digitaalisissa palvelualueissa on päällekkäisyyttä ja omien tietojen päivittäminen on välillä työlästä. EMMA katsoo, että tarvittaisiin kulttuurimatkailua edistävien kansainvälisellä tasolla toimivien jakelukanavien keskittämistä ja käyttökoulutusta, jotta myynti ja kiinnostus saadaan kasvuun ja jotta dataa opitaan keräämään oikein ja analysoimaan.

Museoviraston digitaalisissa aineistoissa on keskeisiä kansallisia rekistereitä esimerkiksi kulttuuriympäristön osalta, ja kulttuuriympäristön rajapinnat onkin otettu huomioon tiekartassa. Vaikka tavoite on erittäin kannatettava, rekisteriaineistojen haaste on Museoviraston mukaan siinä, että niitä ei ole luotu yleisöjakelu-mielessä. Näiden sisältöjen käyttökelpoisuudessa kulttuurimatkailun tukena on siis kehitettävää. Vastuu sisällöllisestä kehittämisestä kuuluu Museovirastolle, mutta vaatii vaikeasti löydettävissä olevia lisäresursseja.

Saamelaiskäräjät viittaa tekstikohtaan, jossa käsitellään kulttuuriperinnön data-avaruutta sekä digitaaliseen kulttuuriperintöön pohjautuvien matkailutuotteiden ja –palveluiden kehittämiseen. Saamelaiskäräjät näkee äärimmäisen tärkeänä, että saamelaiskäräjät on vahvasti mukana tässä jatkotyössä niiltä osin, kuin se koskettaa saamelaiskulttuurin ja kulttuuriperinnön digitointia.

Helsingin kaupunki ehdottaa muun muassa, että tiekarttaan lisätään vaikuttavuuden seurannan selvityksen lisäksi tarkentava toimenpide kansallisen kulttuurimatkailun vaikutusten laskentamallin laatimisesta ja pilotoinnista.

Keski-Suomen ELY-keskus nostaa esiin, että toimenpiteissä olisi ennakoitua voinut näkyä vahvemmin, koska toiminnan seurannan ohella on hyvä tunnistaa mitä tulevaisuuden kehityssuuntia kannattaa seurata tarkemmin.

3.5 Kommentit alalukuun 5.5

Kansainvälisten kulttuuri- ja kulttuuriperintötoimien hyödyllisyys kulttuurimatkailun kehittämisessä nousee esiin lukuun liittyvissä kommentteissa eri tavoin. Tosin useampi lausunnon antaja toteaa, että myös Unescon Global Geoparkit tulisi huomioida tiekartassa muiden kansainvälisten toimien rinnalla. Muutamissa

lausunnoissa rahoitus ja resurssit näkyvät huolena tässäkin aihepiirissä: kansainvälisen yhteistyöhön tarvitaan resursseja ja koordinoitua tukea.

Euroopan neuvoston kulttuurireittitoimintaan otettiin kantaa useassa lausunnossa. Valtaosassa kulttuurireittitoimintaan liittyviä kommentteja toimenpiteitä pidettiin hyvinä ja kiinnostavina. Myös tiekartassa ehdotettu kulttuurireittifoorumi sai kannatusta useammassa lausunnossa. Tosin kysymyksenä nousi esiin myös pohdintaa siitä, mikä on kulttuurireittifoorumin tehtävä ja tavoitteet (Jyväskylän kaupunki). Lisäksi todettiin, että reittien tasavertainen kehittäminen on oleellista, ja että niiden kehittäminen tulisi integroida luonto- ja pyöräilyreittien kehittämiseen. Myös Euroopan neuvoston kulttuurireittien vaikuttavuutta ja kokemuksia muista maista toivottiin avattavaksi tiekartassa (Suomen museoliitto).

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan huomioiminen tiekartassa saa kiitosta. Tosin riskinä todetaan olevan toiminnan lyhytjänteisyys (Porin kaupunki). Kaksi lausunnon antajaa mainitsee erikseen kannatettavana toimenpiteenä Euroopan kulttuuripääkaupunki -hakukierroksella käynnistyneiden kulttuuripääkaupunkihankkeiden ja niiden puitteissa tehtävän yhteistyön sekä temaattisen työn hyödyntämisen kulttuurimatkailun kehittämisessä (Pohjois-Pohjanmaan ELY ja Etelä-Savon maakuntaliitto).

Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) toteaa lausunnossaan muun muassa, että Suomi on ollut naapuriaan Ruotsia aktiivisempi Euroopan neuvoston kulttuurireittitoimintaan osallistumisessa ja se on ollut oikea valinta. Humak pitää tärkeänä nostaa nyt Suomessa toimivien reittien tunnettuutta, kohdistaa resursseja reittikohteiden täydentämiseen sekä luoda laadukkaita palveluja ja tuotteita reittikohteisiin.

Kuusamon kaupunki toteaa, että kulttuurireitit niin kansallisesti kuin kansainvälisesti ohjaavat matkailijoita merkittäviin maisemiin ja tapahtumiin. Reittien arvoa nostaa se, että ne ovat valtakunnallisesti hyvin eri puolille maata levittäytyneitä. Niiden tasavertainen kehittäminen on oleellista. Kulttuurireittifoorumi on Kuusamon kaupungin mielestä lämpimästi kannatettava ajatus.

Suomen kansallisooppera ja -baletti tuo esiin lausunnossaan muun muassa, että Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeet ovat myös suuren yleisön tuntemia, samoin Unescon maailmanperintökohteet. Kyse on hyvin toimivista rakenteista, jotka luovat lähtökohtaista kiinnostavuutta ja arvovaltaa kohteelle. Suomen kansallisooppera ja -baletti pitää myös aineettoman kulttuuriperinnön osuuden kasvua Unescon listalla tervetulleena kehityksenä. Lisäksi Suomen kansallisooppera ja -baletti pitää Euroopan neuvoston kulttuurireittejä kiinnostavana.

Serlachius-museot kannattaa kulttuurireittitoiminnan aktiivista kehittämistä ja reittien sitomista kansainvälisiin yhteyksiin. Kansainvälisen myynnin kehittymisen esteenä ovat tässäkin toiminnassa, kuten koko Suomen matkailutoiminnassa, Serlachius-museoiden mielestä alueelliset raja-aidat: tuotteita kehitetään, niitä markkinoidaan ja myydään usein laajimmillaankin vain yhden maakunnan alueen sisällä. Matkailun kehittäjien ja rahoittajien aluerajat ylittävä yhteistyö tulisi ottaa tärkeäksi kehittämiskohteeksi.

Suomen Kotiseutuliitto huomauttaa, että paikallisilla toimijoilla alkuun eniten annettavaa kotimaiselle kulttuurimatkailulle. Kansainvälistymisessä etenkin alueellinen yhteistyö on avainasemassa. Suurten maakunnallisten toimijoiden tuki ja apu paikallisille toimijoille tulisi tarpeeseen.

Keski-Suomen liitto näkee, että kulttuurireittifoorumi ja reittien laajempi hyödyntäminen ovat hyviä ja tärkeitä tavoitteita. Foorumin tehtävät ja tavoitteet on kuitenkin kyettävä määrittämään selkeästi. Tämä on tärkeä kysymys myös siksi, että jokaisella reitillä on jo omat työryhmänsä eikä pelkkää tiedonsiirtoa varten ole perusteltua perustaa uutta ryhmää. Tämän teeman tulisi olla esimerkiksi lähellä maakunnallisia tai paikallisia kehitysohjelmia. Eurooppalaisten kulttuurireittien yhteisen kehittämisen näkökulmasta on olemassa tarve yhteiselle kansalliselle kulttuurireittifoorumille.

Suomen museoliitto toteaa, että kansainvälisessä yhteistyössä on paljon vaikuttavia mahdollisuuksia, ja on tärkeää, että siihen panostetaan. Euroopan neuvoston kulttuurireittitoiminnalla on tiekartassa merkittävää painoarvoa. Esimerkiksi Unescon maailmanperintökohde tai Euroopan kulttuuripääkaupunki ovat jo vakiintuneita käsitteitä, mutta kulttuurireitit ovat tuntemattomampi konsepti.

Suomen museoliitto pitäisi hyödyllisenä, että tiekartassa avattaisiin kulttuurireittitoiminnan vaikuttavuutta ja kokemuksia muista maista. Tämä voisi avata yksittäisille toimijoille ja verkostoille paremmin niitä mahdollisuuksia, joita kulttuurireittitoiminta tuo mukanaan.

Keski-Suomen ELY-keskus huomauttaa muun muassa, että ehdotuksessa voisi tulla vahvemmin esille, että alueellista kulttuuritoimijoiden toiminnasta voi syntyä kansainvälistä toimintaa ja kulttuurivientiä, mistä syystä alueellisen toiminnan ja toimijoiden tukeminen on tärkeää.

Rovaniemen kaupunki nostaa esiin, että Euroopan neuvoston kulttuurireittityössä tulisi huomioida museokentän lisäksi muut kulttuuritoimijat, mukaan lukien esittävän taiteen toimijat.

Keski-Pohjanmaan liitto pitää kansainvälisten verkostojen ja hyväksi havaittujen toimintamallien hyödyntämistä kulttuurimatkailun edistämisessä tärkeänä, ja toteaa, että niitä voisi tarkastella tiekartassa laajemmin. Keski-Pohjanmaan maakunnan näkökulmasta kulttuurimatkailun kansallisessa tiekartassa tulisi tarkastella konkreettisia toimia aineettoman kulttuuriperinnön yhteensovittamiseksi matkailun kanssa.

4 Arvioita tiekartan toteutuksesta

Lukuun on koottu lausunnonantajien näkemyksiä omien organisaatioidensa tai edustamiensa tahon näkökulmasta. Luku sisältää myös lausunnonantajien kommentteja toimenpiteiden vastuuttamisesta.

4.1 Arvioita tiekartan toteutuksesta toimijatyypeittäin

4.1.1 Ministeriöt sekä valtion virastot ja laitokset

Omaa rooliaan tiekartan toimeenpanossa arvioivat ympäristöministeriö, Museovirasto ja neljä ELY-keskusta. ELY-keskusten roolin nähtiin pääosin limittyvän keskusten olemassa oleviin tehtäviin.

Ympäristöministeriö vastaa muun muassa luonnon virkistyskäytön sekä kulttuuriympäristö- ja maisema-alan kehittämisestä. YM osallistuu mielellään tiekartan toimeenpanoon oman hallinnonalansa tehtävissä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Museovirasto toteaa, että Museovirastolla on oma tärkeä roolinsa kulttuuriperinnön asiantuntijana kulttuurimatkailun kehittämisessä. Rooli on hyvin avattu ja suhteutettu toimenpiteisiin tiekartassa. Rooli sopii hyvin jo meneillä oleviin toimiin, mutta edellyttää pysyvää lisärahoitusta.

Kaakkois-Suomen ELY-keskus toteaa, että ELY-keskusten välistä matkailun kehittämissyhteistyötä tiivistetään. Palvelukonseptien ja kulttuurireittien luomiseksi edistetään yhteistyötä huomioiden mm. maailmanperintökohteet, kulttuuriympäristöt ja arkkitehtuurikohteet sekä kestävä kehitys. Matkailualan osaamis- ja työvoimatarpeita kartoitetaan toimialakartoituksella.

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus toteaa käsittelevänsä EU:n osarahoittamien hankkeiden hakemuksia, joten tiekartan toimenpiteitä edistäviä hankkeita voidaan olla tukemassa ELY-keskuksista käsin.

Etelä-Savon ELY-keskuksella on tiekartan toimenpiteiden toteuttamisessa vahva tukiorganisaation rooli. ELY-keskuksen perustoiminta (mm. kulttuuriympäristöjen ja

luonnonarvojen säilymisen ja huomioimisen edistäminen, rahoituskanavat) on merkittävässä roolissa siinä, että alueella on kulttuurimatkailijoita kiinnostavaa ympäristöä ja että alueen toimijoilla on mahdollisuuksia toteuttaa uusia hankkeita sekä kehittää nykyisiä toimintoja.

Keski-Suomen ELY-keskuksen mielestä on tärkeää varmistaa, että ELY-keskuksissa säilyy resursseja toimenpiteiden toteuttamiseen myös TE-palvelu-uudistuksen jälkeen. Toimenpiteet vaativat resursseja, jotka ovat vähäiset tällä hetkellä.

4.1.2 Kunnat

Kunnat näkivät oman roolinsa tiekartan toimenpiteiden toteutuksessa mm. alueellisina koordinaattoreina sekä verkostojen ja yhteistyön ylläpitäjinä. Useat kunnat toivat esiin osallistuvansa toimenpiteiden toteutukseen käytettävissä olevien resurssien puitteissa (Järvenpään kaupunki, Kankaanpään kaupunki, Kirkkonummen kunta, Lapinjärven kunta). Lausuntokohtaan vastasi 15 kuntaa.

Helsingin kaupunki voi osaltaan muun muassa edistää kulttuurimatkailun tuotekehitystä ja palvelumuotoilua, huomioida tiedolla johtamisen kokonaisuudessa kulttuurimatkailun erityispiirteet sekä nostaa kulttuurisia sisältöjä entistä paremmin osaksi matkailumarkkinointia. Kaupunki voi myös toimia nykyistä aktiivisemmin uusien innovaatioiden ja kokeilujen alustana, missä kulttuurimatkailun toimijat voivat pilotoida ja yhteisesti kehittää uusia tuotteita ja konsepteja. Lisäksi kaupunki huomioi matkailun ja matkailijoiden tarpeet osana omia moninaisia tehtäviään kuten museo- ja taidemuseoiden ylläpitäjänä sekä kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristön vaalijana ja edistäjänä.

Jyväskylän kaupunki edustaa Keski-Suomen matkailualueen alueorganisaatiota, ja kulttuurimatkailu on merkittävässä roolissa alueella. Jyväskylän kaupunki näkee roolinsa aktiivisena sekä yhteisissä foorumeissa että alueellisena toimijana.

Järvenpään kaupunki toivoo maakunnallista yhteistyötä.

Kemin kaupunki kertoo tarjoavansa kulttuuripalveluita osaksi alueellista kulttuurimatkailua ja osallistuvansa koulutuksiin, valmennuksiin ja työpajoihin. Kemin kaupunki etsii yhteisiä rajapintoja alueen matkailutoimijoiden kanssa ja toivoo kansallista tai vähintään alueellista digitaalista ratkaisua kulttuurikohteidensa markkinointiin.

Keuruun kaupunki katsoo, että toimia tarvitaan ja pysyvien yhteistyöelinten nimeäminen paikallisesti on tärkeää. Keuruun kaupunki kiinnittää huomiota myös verkostojen, tiedotuskanavien ja yhteistyön valtakunnalliseen koordinaatioon sekä tarpeeseen nostaa kulttuurikohteiden näkyvyyttä markkinoinnissa.

Kuusamon kaupunki toteaa olevansa omalla alueellaan merkittävä toimija tiekartan toimenpiteiden toteuttamisessa yhdessä Ruka-Kuusamo matkailuyhdistyksen sekä alueen matkailu- ja kulttuuritoimijoiden kanssa. Jotta kulttuurimatkailu löytää ansaitsemansa paikan Kuusamon matkailukentässä, tarvitaan uudenlaista, ennakkoluulotonta yhteistyötä toimijoiden kesken.

Lapinjärven kunta toteaa, että pienten kuntien on vaikea toimia yksin, joten alueellista koordinaatiota kaivataan. Alueelliseen yhteistyöhön esim. maakuntatasolla tulee voida osallistua matalalla kynnyksellä. Kunta voi myös toimia tiedonvälittäjänä muille paikallisille toimijoille.

Lappeenrannan kaupunki toteaa vahvistavansa osana kaupungin strategiaa matkailu-, kulttuuri- ja palvelusektoria Lappeenrannan ja Saimaan alueen hyvinvoinnin ja elinvoiman lähteenä yksityisen ja julkisen sektorin kanssa. Kaupunki ja sen matkailu ja tapahtumat sekä kulttuuripalvelut ovat vahvasti mukana kulttuurimatkailun edistämisessä ja tiekartan toimenpiteiden toteuttamisessa mahdollistajana ja koordinoijana (alueen matkailua ja tapahtumia edistävät toimenpiteet ja yhteistyö), ylimaakunnallisen yhteistyön aktiivisena toimijana, asiantuntijatahona alueen kehittämisessä kulttuurimatkailuun liittyen, tiedon ja asiantuntijuuden jakajana sekä alueensa kulttuurimatkailuun liittyvien toimijoiden edunvalvojana alueen kattomarkkinoinnissa.

Porin kaupunki katsoo, että kuntaorganisaation rooli tiekartan toimenpiteiden suhteen on enemmänkin verkostojen ylläpitäjän ja toimintojen koordinaattorin osa. Tiekartan toimenpide-ehdotuksissa esitettyjä konkreettisia tekoja toteutetaan osin myös kuntien omana toimintana, mutta kunnan keskeinen tehtävä on Porin kaupungin näkemyksen mukaan toimia paikallisena tai alueellisena mahdollistajana ja koordinoijana sekä koollekutsujana, jotta tiekartan toimenpiteitä päästäisiin toteuttamaan mahdollisimman laaja-alaisena yhteistyönä.

Savonlinnan kaupungin rooli on mahdollistaa kulttuurimatkailun toimenpiteitä ja toimintaa (taloudellinen avustaminen, infran rakentaminen, alueiden käyttö) sekä tehdä yhteistyötä esimerkiksi hanketoiminnassa kulttuurimatkailutoimijoiden kanssa. Savonlinnan kaupunki viittaa myös koordinointiin esimerkiksi hankerahoituksen turvin.

Taipalsaaren kunta näkee roolinsa merkittävänä oman alueensa koordinoijana sekä yhteisiin tavoitteisiin sitouttajana. Tärkein tehtävä on Taipalsaaren kunnan mielestä lisätä oman alueen huomioimalla ja tuomalla esiin paikallisia ominaispiirteitä myös kuntalaisille.

4.1.3 Maakuntien liitot

Maakuntien liittojen rooli tiekartan toimenpiteiden toteuttamisessa nähtiin etenkin toimijoiden verkottajana ja yhteistyön edistäjänä, mutta myös esimerkiksi rahoittajana. Roolin alueellisten yhteistyöverkoston rakentajana, ylläpitäjänä ja edistäjänä toivat esiin lähes kaikki lausunnon antaneista maakuntien liitoista. Muutamat maakuntien liitot toivat esiin, että tiekartan tavoitteet ovat samansuuntaisia maakunnan omien kehittämisstrategioiden kanssa (Etelä-Karjalan liitto, Etelä-Pohjanmaan liitto, Lapin liitto).

Etelä-Karjalan liitto katsoo, että maakunnan liiton rooli käytettävistä resursseista riippuen voi olla hyvinkin moninainen kulttuurimatkailun edistämässä ja tiekartan toimenpiteiden toteuttamisessa. Mahdollisina rooleina liitto mainitsee esimerkiksi rahoittajan ja mahdollistajan, ylimaakunnallisen yhteistyön aktiivisen toimijan, asiantuntijatahon alueen kehittämisessä kulttuurimatkailuun liittyen, tiedon ja asiantuntijuuden jakajan sekä alueensa kulttuurimatkailuun liittyvien toimijoiden edunvalvoja valtakunnallisessa ja kansainvälisessä toiminnassa.

Etelä-Pohjanmaan liitto näkee, että kulttuurimatkailun tiekartan toimenpiteiden toteuttamiseksi liitosta myönnettävä aluekehitysrahoitus (EAKR) voi mahdollistaa myös kulttuurimatkailuun liittyviä toimenpiteitä.

Etelä-Savon maakuntaliitto toteaa, että maakuntien liittojen rooli kulttuurimatkailun tiekartan toimenpiteiden toteuttajana olisi toimiva. Liitot voivat Etelä-Savon maakuntaliiton näkemyksen mukaan toimia rahoittajina tai välittäjinä, ylimaakunnallisen yhteistyön aktiivisina toimijoina ja edistäjinä, asiantuntijatahoina alueen kehittämisessä kulttuurimatkailuun liittyen, tiedon ja asiantuntijuuden verkostoijina sekä alueensa kulttuurimatkailuun liittyvien toimijoiden edun ajajina valtakunnallisessa ja kansainvälisessä toiminnassa.

Kainuun liitto toteaa, että kulttuurimatkailun edistäminen kuuluu maakuntaliiton tehtävään niin asuinympäristön viihtyisyyden, elinvoiman ja asukkaiden hyvinvoinnin kannalta. Kainuun liitto tuo esiin voivansa rahoittaa ao. hankkeita, toimia viestinvälittäjänä ja edistää myös paikallisten kotiseutuyhdistysten toimintaa.

Keski-Pohjanmaan liitto toteaa olevansa omalta osaltaan valmis toteuttamaan tiekartassa maakuntien liittojen vastuulle ehdotettuja toimia. Esimerkiksi alueellisen yhteistyön organisointi ja vahvistaminen on jo yksi Keski-Pohjanmaan matkailustrategian strategisista tavoitteista, ja tarkoitus on perustaa maakunnan yhteinen matkailufoorumi toimijoiden verkostoitumisen ja ajatustenvaihdon tueksi.

Keski-Suomen liitto toteaa voivansa edistää teemojen toteuttamista ja kehittämistä niin ohjelmallisesti kuin kaavallisestikin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Myös maakuntien välistä yhteistyötä voidaan kehittää ja löytää siten uusia kehitysmahdollisuuksia.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto toteaa, että sillä on merkittävä rooli alueellisen yhteistyön rakentajana, kehittäjänä ja rahoittajana niin kulttuurin ja luovien alojen kuin matkailunkin saralla, joten liiton rooli tiekartan toimenpiteiden toteuttamisen edistäjänä alueellisesti ja kansallisissa verkostoissa on luonteva.

Pohjois-Pohjanmaan liitto katsoo, että tiekartan tavoitteita ja toimenpiteitä voidaan jalkauttaa monin tavoin.

Uudenmaan liitto toteaa, että kulttuurimatkailun laajalla toimijakentällä on olennainen rooli maakunnan matkailun kehittämistyössä. Uudenmaan liitto katsoo, että Uudellamaalla tätä alueellista roolia tulee tarkastella erityisesti asiakkaille löydettäviksi ja ostettaviksi.

4.1.4 Kulttuuriorganisaatiot

Kulttuuriorganisaatiot kuvasivat rooliaan tiekartan toteutuksessa monipuolisesti omien organisaatioidensa kehittämistyön kautta. Lausuneista organisaatioista osa totesi tiekartan tavoitteiden olevan yhteneväisiä tehdyn työn kanssa (Suomen kansallisooppera ja –baletti, Suomen jääkiekkomuseo, Serlachius-museot). Vastauksissa nousi toisaalta esiin resursseihin liittyvää huolta (Suomen kansallisooppera ja –baletti, Suomen jääkiekkomuseo, Ryhmäteatterin kannatus ry, Espoon modernin taiteen museo EMMA).

Oulun museo- ja tiedekeskus Luuppi osallistuu monen osahankeen voimin Oulun 2026 hankkeeseen ja valmistelee myös omaa hakemusta Euroopan kulttuuriperintötunnuksen osalta.

Ryhmäteatterin kannatus ry toteaa, että rooli olisi tunnistettava ja kehittämistyötä tehdään jo nyt. Työn haasteina on ollut ollut korona, inflaatio ja energiakriisi.

Suomen kansallisooppera ja –baletti tuo esiin huolta toiminnan organisoinnista ja resursseista. Suomen kansallisooppera ja -baletti pitää ajatusta Suomesta yhtenä kulttuurimatkailun kärkimaana on kannatettavana ja katsoo, että tiekartassa on paljon yhtymäkohtia organisaatiossa jo käytyyn ja käynnissä olevaan keskusteluun. Suomen kansallisooppera ja -baletti toteaa olevansa mielellään mukana vaikuttamassa tiekartan ambitiotasoon.

Serlachius-museot on toiminut jo vuosia ja edelleen toimii aktiivisesti niiden tavoitteiden mukaan, jotka tiekartassakin oli nostettu kehittämisen kohteiksi.

Espoon modernin taiteen museo EMMA on toteuttanut ja tulee toteuttamaan jatkossakin lähes kaikkia tiekartassa esitettyjä toimenpiteitä.

Helinä Rautavaaran museo tuo esiin, että esiin maahanmuuttajataustainen väestö tarvitsee positiivisia kokemuksia oman identiteettinsä esiintuomisesta kulttuurimatkailun kontekstissa, missä etnografiset museot voivat osaltaan vastata haasteeseen.

Turun museokeskus toteaa, että alueelliset vastuumuseot ylläpitävät lukuisia museoita, joiden tulee Turun museokeskuksen näkemyksen mukaan olla kulttuurimatkailussa keskeisellä sijalla. Näin ollen kulttuurimatkailun kehittämisessä alueellisilla vastuumuseoilla on Turun museokeskuksen mielestä merkittävä rooli.

4.1.5 Korkeakoulut

Korkeakoulut kuvasivat rooliaan muun muassa opetuksen ja TKI-toiminnan kanssa. Hanketyöskentely nähtiin lausunnoissa niin ikään mahdollisuutena toteuttaa tiekartan toimenpiteitä.

Humanistinen ammattikorkeakoulu (Humak) on jatkossakin kiinnostunut toimimaan kulttuurimatkailun koulutus- ja kehittämistoiminnassa tuomassa erityisesti kulttuurituotannollista näkökulmaa matkailun kehittämiseen. Humak tuo esiin, että ammattikorkeakoulujen TKI-toiminta voi rikastuttaa kulttuurimatkailua, joka liittyy kiinteästi paikallistalouteen ja elinkeinoihin, aluekehitykseen ja ympäristöön sekä kaupunkien maineeseen ja mielikuviin.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu korostaa lausunnossaan ammattikorkeakoulujen TKI-toimintaa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu tuo esiin, että työelämäyhteistyö on vahvasti mukana alan ammattikorkeakouluopinnoissa, ja vahvistamalla ja syventämällä entisestään

opiskelijoiden ja toimijoiden välistä yhteistyötä luodaan verkostoja sekä välitetään tiekartan arvoja myös tulevaisuuden kulttuurimatkailun toimijoille. Lopuksi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu toteaa, että kulttuurimatkailun kestävässä ja vastuullisessa kehittämisessä ja elinvoimaisuuden vahvistamisessa osaaavan työvoiman saatavuus voi olla kriittinen menestystekijä. Tässä koulutusorganisaatiot ovat Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun näkemyksen mukaan tärkeässä roolissa ja vuoropuhelua alan toimijoiden välillä tarvitaan.

Karelia ammattikorkeakoulu kertoo, että itäsuomalaiset korkeakoulut ovat valmistelleet yhteisen hankkeen matkailualan tiedolla johtamisen mahdollistamiseksi ja edistämiseksi. Tiedolla johtaminen on otettu osaksi koulutuksen opetussuunnitelmia, ja koulutuksessa sekä hanketoiminnassa on huomioitu verkostomainen yritystoiminta, kulttuurinen kestävyys ja luovien alojen yhteistoiminta matkailualan kanssa. Karelia ammattikorkeakoululla on aktiivista yhteistyötä eurooppalaisia kulttuurireitistöjä kehittävien organisaatioiden kanssa.

Turun ammattikorkeakoulu tarjoaa koulutusta sekä matkailu- että kulttuurialaan liittyen ja toimii aktiivisesti alueen korkeakoulujen Turun matkailuakatemia-verkostossa. Turun ammattikorkeakoulu näkee mahdollisiksi rooleikseen esim. TKI-hankkeissa mukana toimimisen, yhteisten matkailuun ja kulttuuriin liittyvien koulutussisältöjen kehittämisen (myös eri koulutusasteiden välillä) sekä toiminnan alueen toimijoiden verkottajana.

Lapin ammattikorkeakoulu katsoo, että ammattikorkeakoulut ovat varmasti tärkeässä roolissa. Pääasialliset keinot toimenpiteiden toteuttamiseen ovat opetuksen, TKI-toiminnan tai maksullisen palvelutoiminnan puitteissa tapahtuva yhteistyö.

Itä-Suomen yliopiston kauppatieteiden laitoksen matkailun tutkimusryhmä on alueellinen, kansallinen ja kansainvälinen toimija, jolla on vankka ja monipuolinen kokemus erilaisista matkailualan tutkimus- ja kehittämishankkeista, myös kulttuurimatkailusta.

Lapin yliopisto toteaa, että yliopistoilta ei ilmeisesti odoteta muuta kuin taloudellisia selvityksiä.

4.1.6 Valtakunnalliset järjestöt

Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry on osaltaan nostamassa kulttuurin arvostusta koko yhteiskunnassa ja näin luomassa suotuisaa investointiympäristöä

kulttuurimatkailuun. KULTA ry on mielellään mukana keskustelussa siinä, miten kulttuurimatkailun kehittäminen voisi olla nykyistä selkeämmin ja strategisemmin osa TKI-panostuksia.

Suomen museoliitto toteaa voivansa olla mukana kulttuurimatkailun kansallisessa koordinaatiossa. Se voi viestiä ajankohtaisia matkailun kehittämisteemoja museokentälle ja siten aktivoida ja motivoida museoita, ja vastavuoroisesti tuoda myös museokentältä viestiä kulttuurimatkailun valtakunnalliseen kehittämiseen. Museoliitolla on mahdollisuus myös kouluttaa museoita kulttuurimatkailun asioissa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Suomen Kotiseutuliitto on mielellään mukana luomassa yhteistyöverkostoja paikallisten kulttuuritoimijoiden, esim. kotiseutu- ja paikallismuseotoimijoiden sekä alueellisten ja valtakunnallisten kulttuurimatkailualan toimijoiden kanssa. Kotiseutuliitto näkee, että etenkin kolmannen sektorin toimijoiden ja matkailuyritysten yhteistyön kehittämisessä on paljon tehtävää. Tässä Kotiseutuliiton jäsenistöön kuuluvilla maakuntien liitoilla voisi Kotiseutuliiton näkemyksen mukaan olla keskeinen rooli.

Suomen Kuntaliitto jakaa tietoa, kouluttaa, tutkii, selvittää ja palvelee kuntia sekä viestii jakaa tietoa, tutkii ja selvittää, kouluttaa ja palvelee kuntia. Kuntaliitto kokoaa kuntien tahtotilaan ja kehittämiseen liittyviä näkemyksiä ja mahdollisuuksia yhteen ja viestii kuntiin pain niiden toimintaan liittyvistä uudistuksista. Lausunnossaan Kuntaliitto toteaa, että kulttuurimatkailulla voidaan tukea paikallis- ja aluetalouksien kestävyttä ja lisätä suoraa ja epäsuoraa tulovirtaa alueelle. Kulttuurimatkailun kautta voidaan tunnistaa asukkaille ja vierailijoille tärkeitä kohteita ja mahdollisuuksia ja lisätä niiden käyttöä kestäväällä tavalla. Kuntaliitto katsoo, että yhteistyötä kuntakonsernin sisällä esimerkiksi kulttuurihistoriallisten paikkojen, matkailun sekä yritystoiminnan yhdistämiseksi kestäväällä tavalla on tarpeen lisätä.

Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry haluaa olla aktiivinen toimija, joka jakaa mielellään omia kokemuksiaan ja esimerkiksi hyväksi havaittuja kestävän matkailun käytäntöjä kulttuuri- ja luontokohteille.

Suomen luonnonsuojeluliitto voi auttaa muun muassa kestävyystyössä.

Palvelualojen ammattiliitto PAM toivoo, että kaikki aiheen parissa työskentelevät työmarkkinajärjestöt otettaisiin tiiviimmin mukaan sidosryhmätyöhön. PAM katsoo, että sillä on tärkeä rooli toimenpiteiden viestimisessä ja niiden eteenpäin viemisessä omalle jäsenistölleen.

Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry katsoo, että ammatillinen koulutus voi olla toteuttamassa tiekartan toimenpiteitä erityisesti tutkintoon johtavalla koulutuksella, tuottamalla räätälöitävää täsmäkoulutusta asiakkaiden tarpeisiin sekä työvoimakoulutuksella. Ammatillisen koulutuksen järjestäjäverkko on maanlaajuinen, joten se toimii luontevana koulutuskumppanina alueellisissa kulttuurimatkailun liittyvissä osaamistarpeissa. VASKI-hankkeen tuottamaa osaamista tulisi AMKE ry:n näkemyksen mukaan hyödyntää myös kulttuurimatkailun tiekartan toimeenpanossa.

4.1.7 Muut toimijat

Saamelaiskäräjät toteaa, että saamelaiskäräjien rooli toimenpiteiden toteuttamisessa tämän hetkessä luonnoksessa tiekartaksi on todella rajallinen. Saamelaiskäräjät näkee kuitenkin, että niiltä osin kuin tiekartan toimenpiteet koskettavat saamelaiskulttuuria, saamelaiskäräjillä tulee olla rooli toimenpiteiden toteuttamisessa. Toimenpiteistä riippuen rooli voi vaihdella asiantuntijan roolista päättävään rooliin, mutta roolia tulisi arvioida jokaisen saamelaiskulttuuria koskettavan toimenpiteen kohdalla erikseen saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaiskäräjät korostaa, että saamelaiskäräjille on tarvittaessa tärkeää turvata myös riittävät resurssit näiden toimenpiteiden toteuttamiseksi.

Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallitus toteaa, että Suomen evankelisluterilainen kirkko ja sen seurakunnat ovat tiekartassa mainittuja kulttuurialan toimijoita kulttuuriperinnön tuottajina, ylläpitäjinä, vaalijoina ja välittäjinä. Kirkkohallitus tuo lausunnossaan esiin yhtymäkohtia kirkon kulttuuriperintöstrategian ja sen toimenpideohjelman välillä. Kirkkohallitus tuo esiin, että monet seurakunnat tekevät jo nyt paikallista yhteistyötä matkailualan kanssa, mutta osaaminen ja resurssit vaihtelevat. Valtakunnalliseen Tiekierkko-verkostoon kuuluu yli 250 kirkkoa.

Visit Lahti – Lakeland Finland (Lahden seutu – Lahti Region Oy) on maakunnallinen alueorganisaatio, joka tekee vahvaa ylimaakunnallista yhteistyötä Järvi-Suomen alueella. Alueorganisaationa matkailun markkinointi, myyinnedistäminen sekä kehittäminen ja verkostojen ylläpito ovat yhtiön keskeiset toiminnot. Tässä roolissa Visit Lahti näkee omaan rooliinsa voivan kuulua kulttuurimatkailun ekosysteemin kansallisen ja kansainvälisen ekosysteemin koordinoitua, markkinointi- ja myyinnedistämistä digitaalisesti ja perinteisesti sekä yhteistyössä toimijoiden kanssa kulttuurimatkailun kehittämistä maakunnan matkailun vahvuuksien pohjalta.

4.2 Kommentteja tiekartan toimenpiteiden vastuuttamisesta

Lausuntopalautteessa tiekartan katsottiin yleisesti hahmottaneen toimenpiteiden toteuttajat ja vastuutahot melko onnistuneesti erityisesti kansallisella tasolla. Useat lausunnonantajat kuitenkin näkivät tarvetta tarkentaa vastuutahoja. Toimenpiteiden toteuttamisen ja vastuutahojen tarkentamista erityisesti tiekartan toimeenpanovaiheissa pidettiin lausuntopalautteessa tärkeänä.

Lausuntopalautteissa tuotiin esiin myös täsmennystarpeita ja tahoja, joita tiekartassa ei lausunnonantajien näkemysten mukaan ole otettu riittävän hyvin huomioon. Täsmennystarpeita liitettiin esimerkiksi koulutusorganisaatioiden ja kuntien rooliin, kolmanteen sektoriin sekä paikallisten ja alueellisen tason toiminnan kuvaamiseen. Alueellisen tason toimeenpanon tarkentamisen muutama lausunnonantajista näki ensisijaisesti alueellisesti organisoitavana työnä (Porin kaupunki, Varsinais-Suomen liitto).

Visit Finlandin rooli toimeenpanossa mainittiin muutamissa lausunnoissa erityisesti suuralue- ja valtakunnallisessa yhteistyössä (Jyväskylän kaupunki, Keski-Suomen liitto, Lappeenrannan kaupunki). MaRa ry viittaa yleisesti launnossaan tarpeeseen kaksinkertaistaa Visit Finlandin perusrahoitus 10 miljoonasta euroon 20 miljoonaan euroon vuodessa.

Lausunnonantajat esittivät myös joitakin toimenpidetarkentamisia lisäys- ja poistoehdotuksia. Alle on koottu poimintoja lausuntopalautteesta.

Suomen Kuntaliitto toteaa, että kunnista puhuttaessa tulisi ottaa huomioon, että kunnissa on eri hallinnonaloja sekä kuntataustaisia yhtiöitä ja yhteisöjä.

Helsingin kaupunki tuo esiin, että kuntien roolin selkeyttäminen tiekartan toimenpiteiden toteuttajina olisi tärkeää. Helsingin kaupunki kiinnittää launnossaan huomiota myös opasyhdistysten rooliin ja katsoo, että Visit Finland tulisi Team Finland –verkoston lisäksi mainita itsenäisenä toimijana kulttuurimatkailun kansainvälisessä edistämisessä ja näkyvyyden lisääjänä.

Keski-Suomen ELY-keskus katsoo, että tiekartassa voitaisiin selkeyttää kuntien kulttuuritoimintojen osuutta kokonaisuudessa siten, että rajapinnat tulisivat paremmin esiin.

Suomen Kotiseutuliitto näkee, että paikallistoimijoilla voi olla oma osuutensa esimerkiksi kestävästä toimintakulttuurin vahvistamisesta ja asiakaslähtöisessä

tuotekehittämisessä. Kotiseutuliitto katsoo, että kotimainen kulttuurimatkailu kaipaa yhteistä kehittäjää ja panostuksia myös kolmannen sektorin näkökulmasta. Tärkeää on paikallisten, eri kokoisten kulttuuriperintötoimijoiden tasapuolisten osallistumismahdollisuuksien huomioiminen.

Keski-Suomen liitto toteaa, että suuralueiden ja/tai valtakunnallisten toimenpiteiden ja tilaisuuksien järjestämisvastuu tulisi Keski-Suomen liiton mukaan olla jollakin valtakunnallisella organisaatiolla, kuten esim. Visit Finlandilla. Liiton näkemyksen mukaan on tärkeää, että tiekartan toteuttamisessa ja kehittämisessä ovat mukana myös aluekehitysorganisaatiot kuten maakuntien liitot. Näin toimenpiteitä voidaan jalkauttaa osaksi muuta aluekehitystyötä ja saada osaksi kehitysohjelmia ja rahoitusta.

Mustasaaren kunta katsoo, että tärkeä osa ruohonjuurelta on avaamatta - olisi nimettävä esimerkiksi kulttuuri- ja taideyhdistykset, jotka tuottavat suoraan matkailijoille kulttuurisisältöjä, palveluita ja niihin liittyvää markkinointimateriaalia, tai kotiseutuyhdistykset ja –museot sekä luonnonsuojelu- ja luontoharrastusyhdistykset. Kulttuurin ja matkailun toimijoita olisi Mustasaaren kunnan näkemyksen mukaan nimettävä tarkemmin, puhutaanko yleishyödyllisistä toimijoista, matkailuyrityksistä jne. Mustasaaren kunta näkee, että tiekartassa voitaisiin jäsentää enemmän tätä olennaista kohtaamiskenttää, jossa kehityksen olisi tapahduttava ja antaa enemmän ehdotuksia rooleista, joita omien resurssien piirissä voisi ottaa.

Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry pitää toimeenpanon näkökulmasta ongelmallisena, että tiekartassa puhutaan vain yleisellä tasolla koulutusorganisaatioista. Jatkotyössä toimenpiteitä tulisi AMKE ry:n mielestä kohdentaa tarkemmin esimerkiksi ammatilliselle koulutukselle tai korkeakouluille.

Itä-Suomen yliopisto näkee, että korkeakoulut olisi voinut olla vahvemmin mukana useammassa toimenpiteissä. Lausunnossaan Itä-Suomen yliopisto pohtii myös koulutusorganisaation ja korkeakoulun erittelyä ja sen tarvetta.

Rovaniemen kaupunki näkee, että koulutukseen liittyvissä toimenpiteissä tulisi huomioida ja ottaa mukaan laajasti alueelliset ja valtakunnalliset kulttuuritoimijat. Myös muissa toimenpiteissä yhteistyötä tulisi tehdä laajalla pohjalla. Vapaa kenttä tulisi Rovaniemen kaupungin mukaan tunnistaa toimenpiteiden toteuttajana ja kohteena.

Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry pitää hyvänä ehdotusta, jossa seurantatyöhön kutsutaan verkostoperiaatteella tiekartassa tunnistettujen vastuutahojen edustajia. Koska tiekartassa on tunnistettu, että

kulttuurimatkailutoimijoiden kenttä on todella laaja, yhdistys toivoo, että kulttuuritoimijoita kutsuttaisiin myös tähän seurantatyöhön laajasti.

Varsinais-Suomen liitto tuo esiin, että eräs täydennettävä ja merkittävä toimijataho ovat matkailun alueorganisaatiot (DMO) ja niiden rooli kulttuurimatkailun kehittämisessä asiakkaille löydettäväksi ja ostettaviksi.

Lapin yliopisto katsoo, että toimijaverkostoa tulisi tasapainottaa mm. ekosysteemi-, kunnallistekniikka-, energia-, nuorisokasvatus-, sosiaalityö-, asukasyhdistys-, arkkitehtuuri-, korjausrakentamis- ja kiertotaloussektoreiden asiantuntijuuksilla.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto katsoo, että luovien alojen yritysnaäkökulma ja liiketoiminnan kehittäminen olisi hyvä lisätä tiekarttaan kautta linjan kulttuurin rinnalle. Liiton mielestä myös luovan alan määritelmä olisi hyvä kirjata tiekarttaan täsmällisemmin.

Espoon modernin taiteen museon EMMA arvioi, että vaikuttaa tässä vaiheessa loogiselta aloittaa mainituilla toimijoilla, josta toiminta toivottavasti jalkautuu konkreettisesti alueellisille toimijoille. Organisoituminen ja yhteisten tavoitteiden asettaminen on EMMA:n mielestä tärkeää.

Helinä Rautavaaran museo toteaa, että kulttuurimatkailun kehittämiseen tulisi ottaa mukaan myös ruohonjuuritaso ja suunnitteluelimiin maahanmuuttajia suomalaisina.

Ryhmäteatterin kannatus ry katsoo, että toteuttajat ja vastuutahot ovat epäselvät tahoilla, jotka eivät saa rahoitusta. Ryhmäteatterin kannatus ry:n näkemys on, että kuluttajien ja yleisön vastuuttamista tulisi myös kannustaa.

Kaakkois-Suomen ELY-keskuksen näkemyksen mukaan ELY-keskusten tulisi olla enemmän esillä kulttuurimatkailun tiekarttaluonnoksessa.

Visit Lahti katsoo, että mahdollistajien, kuten maakuntien liittojen ja rahoittajien, roolitus on keskeistä.

5 Muita huomioita tiekarttaehdotuksesta

Usein toistuvina asioina lausuntopalautteessa kiinnitettiin huomiota tiekartan toimeenpanon resursointiin, organisointiin ja seurantaan. Resurssien osalta pidettiin yleisesti tärkeänä, että kulttuurimatkailun kehittämiseen liittyvien panosten lisäksi turvataan kulttuurimatkailualan toimijoiden perusrahoitus ja toiminnan edellytykset.

Esitys hankerahoitukseen tarvittavan omarahoitussuuden tarkastelusta sai kannatusta. Erikseen kiitettiin myös tiekartan huomiota siitä, että matkailutulojen tulisi kanavoitua myös kulttuurin ja taiteen alan sisällöntuottajille.

Seurannan osalta lausuntopalautteessa nousi paikoin esiin, että seurannalle tulisi asettaa tarkemmat mittarit. Toimeenpanon aikataulua ja esitettyä väliarviointia vuonna 2026 sekä kiitettiin että pidettiin mahdollisesti liian vähäisenä.

Muina huomiona tuotiin esiin muun muassa toiveita siitä, että lausunnonantajan edustama taho olisi kutsuttu vahvemmin osallistumaan tiekartan laatimiseen. Myönteistä huomiota kiinnitti myös tiekartan näkemys siitä, ettei matkailun kehittämisteemojen välinen eronteko välttämättä ole matkailijalle merkittävä.

Liite. Lausunnon antaneet tahot

Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry

EMMA-taidemuseosäätiö sr

Etelä-Karjalan liitto

Etelä-Pohjanmaan liitto

Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Etelä-Savon maakuntaliitto

Gösta Serlachius konststiftelse - Gösta Serlachiuksen taidesäätiö

Helinä Rautavaaran etnografisen museon säätiö

Helsingin kaupunki

Itä-Suomen yliopisto

Jyväskylän kaupunki

Järvenpään kaupunki

Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu Oy

Kaakkois-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Kainuun liitto

Kankaanpään kaupunki

Karelia Ammattikorkeakoulu Oy

Kemin kaupunki

Keski-Pohjanmaan liitto

Keski-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Keski-Suomen liitto

Keuruun kaupunki

Kirkkohallitus

Kirkkonummen kunta

Kokkolan kaupunki / K.H. Renlundin museo

Kultamuseosäätiö sr

Kulttuuri- ja taidealan keskusjärjestö KULTA ry

Kuusamon kaupunki
Lapin ammattikorkeakoulu Oy
Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Lapin liitto
Lapin yliopisto
Lapinjärven kunta
Lappeenrannan kaupunki
Lieksan kaupunki
Loviisan kaupunki
Lumijoen kunta
Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry
Metsähallitus
Museovirasto
Mustasaaren kunta
Oulun museo- ja tiedekeskus Luuppi
Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
Pohjois-Karjalan maakuntaliitto
Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Pohjois-Pohjanmaan liitto
Porin kaupunki
Rovaniemen kaupunki
Ryhmäteatterin Kannatus ry
Saamelaiskäräjät
Savonlinnan kaupunki
Suomen Humanistinen Ammattikorkeakoulu Oy
Suomen Jääkiekkomuseo ry
Suomen kansallisooppera ja -baletti sr
Suomen Kestävyyspaneeli
Suomen kotiseutuliitto
Suomen Kuntaliitto ry

Suomen luonnonsuojeluliitto
Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry.
Suomen museoliitto ry
Suomen ortodoksinen kirkko
Taipalsaaren kunta
Teuvan kunta
Turun ammattikorkeakoulu Oy
Turun museokeskus, Varsinais-Suomen maakuntamuseo
Työ- ja elinkeinoministeriö
Uudenmaan liitto - Nylands förbund
Valamon Luostari
Valtioneuvoston kanslia
Valtiovarainministeriö
Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Varsinais-Suomen liitto
Visit Lahti - Lahden seutu - Lahti Region Oy
Ympäristöministeriö